

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

XIV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ В НАУКОВІЙ ТА ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

19-20 лютого 2025 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

**XIV МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕНЬ В НАУКОВІЙ ТА ОСВІТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

19-20 лютого 2025 року

**Львів
2025**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності: матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 лютого 2025 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2025. – 80 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XIV Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються пріоритетні напрями досліджень в науковій та освітній діяльності на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. Автори несуть безпосередню відповідальність за повноту, їх цілісність та дотримання норм академічної доброчесності.

ЗМІСТ

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ	5
<i>Березовська Ю.А.</i> PROMETEUS ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ.....	5
<i>Березовська Ю.А.</i> РОЛЬ БЕЗПЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ОПЕРАЦІЯХ.....	7
ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ	9
<i>Руденко С.В., Руденко В.П., Панцир Є.Е.</i> ВІДНОШЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОСИСТЕМ УКРАЇНИ ЯК КРИТЕРІЙ ЗБАЛАНСУВАННЯ ЇХ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	9
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	13
<i>Єфіменко І.В.</i> РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛОГІСТИЧНОЇ КОМПАНІЇ	13
<i>Крамаренко І.В.</i> УСПІШНИЙ ДОСВІД ТА ПРОГАЛИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ З ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ.....	16
<i>Прохорова Г.</i> ВПЛИВ НЕПОВНОТИ ІНФОРМАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ	19
ІСТОРИЧНІ НАУКИ	22
<i>Вознюк О.М., Сердюк С.Є.</i> ІСТОРИЧНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	22
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	24
<i>Фу Ксі</i> ДАНЬ ЧЖАОЇ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК КИТАЙСЬКОГО ФОРТЕШАННОГО МИСТЕЦТВА	24
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	26
<i>Ridel T.M.</i> THE ROLE OF ASSESSMENT IN TECHNOLOGY-ENHANCED LANGUAGE LEARNING.....	26
<i>Буданова І.О.</i> ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРЕНІНГУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ЗВО	28
<i>Ведмеденко Н.О., Химич М.А.</i> ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	32
<i>Волик В.В.</i> МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ОСВІТНИХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУКАХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ	35

<i>Пузир Ю.В., Гай В.Р.</i> ЛОГОПЕДИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	41
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	43
<i>Поліщук І.В.</i> ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАДАЧІ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ТУРИСТИЧНОГО РУХУ.....	43
<i>Часник Д.В.</i> ЗАСТОСУВАННЯ СЕЛЕКТИВНОГО ЛАЗЕРНОГО ВІДПАЛУ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ІНТЕГРАЛЬНИХ МАГНІТНИХ ДАТЧИКІВ	46
<i>Шафар А.А.</i> ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ.....	50
ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ.....	53
<i>Жигун В.Г.</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСКРЕТНОЇ МАТЕМАТИКИ	53
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ.....	56
<i>Сокол О.В., Губський А.В.</i> ЩОДО ПРОБЛЕМ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ КУРСАНТІВ ДЕРЖАВНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ТРАНСПОРТУ.....	56
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ.....	57
<i>Коваленко І.В.</i> СТАНДАРТИЗАЦІЯ ДОПУСТОВИХ СПОЛУЧНИКІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: ДІАХРОННИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ	57
ЮРИДИЧНІ НАУКИ	60
<i>Гончар К.С., Бочарова А.В., Декусар Г.Г.</i> GENDER STEREOTYPES AND THEIR IMPACT ON THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF INVESTIGATORS	60
<i>Євтушенко А.В.</i> СПОСОБИ ГОТУВАННЯ ДО РЕЙДЕРСЬКОГО ЗАХОПЛЕННЯ	62
<i>Іжик Я.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКРАДЕННЯ МАЙНА (СТ. СТ. 185, 186, 188-1 КК).....	65
<i>Капустіна М.В.</i> ОЦІНКА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ СУДОМ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ	67
<i>Книженко О.О.</i> ДО ПИТАННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ЯК ОДНІЄЇ З ОЗНАК ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ	70
<i>Конончук Б.Р.</i> ЗАОХОЧУВАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАОХОЧЕННЯ.....	73
<i>Лелюх О.Д.</i> ДО ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	75
<i>Сурміло І.І.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА (СТ. 153 КК УКРАЇНИ).....	79

ВІЙСЬКОВІ НАУКИ

*Березовська Юлія Андріївна
здобувач вищої освіти (бакалавр)*

*Національна академія
Державної прикордонної служби України*

PROMETEUS ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій суттєво впливає на підготовку військовослужбовців, змінюючи традиційні підходи до навчання та тренувань. Одним із перспективних інструментів є платформа Prometeus, яка поєднує модульність, інтерактивність, безпеку та можливість аналітики, пропонуючи військовим сучасне середовище для підвищення своїх професійних здібностей, орієнтуючись на сучасні вимоги оборонної сфери.

Prometeus дозволяє створювати індивідуальні навчальні курси для конкретних завдань і сценаріїв. Використовуючи інструменти віртуальної та доповненої реальності, платформа забезпечує імітацію бойових умов, таких як операції у міській місцевості, реагування на кіберзагрози чи координація дій під час надзвичайних ситуацій. Окрему роль у системі підготовки відіграє вивчення англійської мови, особливо для співпраці з міжнародними партнерами та участі у місіях НАТО. Prometeus інтегрує спеціалізовані мовні модулі, які дозволяють військовослужбовцям вивчати англійську мову з урахуванням їхніх професійних потреб. Курси включають словникові бази з військовою термінологією, інтерактивні тренажери, симуляції комунікаційних ситуацій і автоматизовані тести для аналізу прогресу. Наприклад, військові тренуються вести переговори англійською мовою, координувати дії підрозділів у міжнародних навчаннях чи здійснювати радіозв'язок за стандартами НАТО.

Практичні приклади використання Prometeus у вивченні англійської демонструють її ефективність. Під час міжнародних навчань НАТО платформа допомагає моделювати сценарії спільних операцій, де військові вивчають англійські команди, відпрацьовують передавання координат та логістичні завдання. Для операторів радіозв'язку Prometeus пропонує симулятори, які вчать стандартним протоколам комунікації, включно з форматами SITREP (Situation Report). Військові медики використовують платформу для опанування англійської термінології, необхідної при евакуації постраждалих або координації з іноземними лікарями. Також Prometeus допомагає у вивченні технічної документації англійською мовою, наприклад, інструкцій до іноземної техніки або систем озброєння. Це особливо важливо для роботи з обладнанням, яке надається міжнародними партнерами. Військові, залучені до миротворчих місій, можуть використовувати платформу для тренувань у комунікації з місцевим населенням, перекладачами чи іншими підрозділами.

Однією з найбільших переваг цієї платформи є те, що вона дозволяє проводити навчання як очно, так і дистанційно, що робить її актуальною навіть у бойових умовах.

Модульний підхід і автоматизований аналіз результатів забезпечують персоналізоване навчання для кожного військовослужбовця, що сприяє підвищенню мовної компетенції.

Таким чином, платформа Prometheus є потужним інструментом для підготовки військовослужбовців, надаючи їм можливість вдосконалювати навички англійської мови, необхідні для ефективного виконання завдань в умовах сучасних викликів та загроз. Це сприяє не лише професійному розвитку військових, а й зміцненню обороноздатності країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. База: Сучасна військова підготовка. Режим доступу:
<https://prometheus.org.ua/prometheus-free/basic-modern-military-training/>

Березовська Юлія Андріївна
здобувач вищої освіти (бакалавр)

Національна академія
Державної прикордонної служби України

РОЛЬ БЕЗПЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ СИСТЕМ У СУЧАСНИХ БОЙОВИХ ОПЕРАЦІЯХ

Безпілотні авіаційні системи (БАС) стали важливим компонентом сучасних бойових операцій, і їх використання значно змінює підходи до ведення війни та виконання різних військових завдань. З моменту їх впровадження БАС показали свою високу ефективність у розвідці, нанесенні ударів, а також у забезпеченні логістики та зв'язку. Використання безпілотників дозволяє зменшити ризики для життя військовослужбовців, одночасно забезпечуючи високу точність операцій.

Безпілотні авіаційні системи використовуються в різних аспектах бойових операцій. Найбільш важливими з них є розвідка та моніторинг ситуації, виконання ударних операцій, підтримка логістики та зв'язку, психологічний та інформаційний вплив, а також виконання операцій в складних умовах. Безпілотники забезпечують широкий спектр розвідувальних завдань, зокрема збору розвідувальної інформації в реальному часі. Вони дозволяють отримувати зображення та відео з високою роздільною здатністю, що дає можливість командуванню отримувати точні дані про позиції ворога та зміни на фронті. Зокрема, безпілотники можуть бути оснащені високоточними засобами ураження, що дозволяє здійснювати точкові удари по ворожих цілях, зокрема по техніці та командних пунктах. Це забезпечує зниження втрат серед військовослужбовців і дозволяє знищувати критичні об'єкти з мінімальними втратами для власних сил. БАС також використовуються для доставки вантажів і підтримки зв'язку в умовах бойових дій, що робить їх незамінними в складних і небезпечних зонах, де традиційні методи доставки можуть бути занадто ризикованими [1, с.139].

Крім того, безпілотники можуть застосовуватися для інформаційної боротьби, включаючи розповсюдження пропаганди або дезінформації. Їх використання може мати психологічний ефект на супротивника, оскільки постійне спостереження безпілотниками підвищує рівень стресу та невизначеності серед ворожих сил. Також БАС здатні виконувати завдання в умовах, де людина не може діяти або це надто небезпечно, таких як високі г'я, зони з високим рівнем радіації або хімічного забруднення [2, с. 280].

Отож, безпілотні авіаційні системи стали незамінними у сучасних бойових операціях завдяки своїй мобільності, точності та здатності виконувати різноманітні завдання. Вони дозволяють значно підвищити ефективність розвідки, точність ударів, а також забезпечити більшу безпеку для військовослужбовців. У майбутньому можна очікувати подальший розвиток технологій БАС, що відкриє нові можливості для їх використання в бойових умовах. Враховуючи їхню роль у сучасних військових конфліктах, безпілотні авіаційні системи продовжуватимуть змінювати характер ведення війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко, І. П. Безпілотні авіаційні системи у військових операціях. Київ: НТУ, 2020. 150 с.
2. Smith, J. Drones and Modern Warfare: The Evolution of Military Technology. Oxford: Oxford University Press, 2021. 310 p.

ГЕОГРАФІЧНІ НАУКИ

Руденко Степан Валерійович,

канд. геогр. наук

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

м.Дніпро, Україна

Руденко Валерій Петрович,

докт. геогр. наук, професор

Панцир Єлизавета Едуардівна,

студентка 4-го курсу

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м.Чернівці, Україна

ВІДНОШЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ДО ЕКОНОМІЧНОЇ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОСИСТЕМ УКРАЇНИ ЯК КРИТЕРІЙ ЗБАЛАНСУВАННЯ ЇХ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Територіальна продуктивність природно-ресурсного потенціалу (ПРП) екосистем України розраховувалась нами як відношення величини потенціалу до площі екосистеми, економічна – це величина потенціалу у розрахунку на душу населення, що проживало на території екосистеми. Вихідні матеріали для оцінки опубліковані нами в [1;2]. Отримані результати осереднені нами навколо показників по Україні загалом, прийнятих за 100 балів (див.табл.1).

Таблиця 1

Продуктивність природно-ресурсного потенціалу екосистем України

Природні країни, зони (біоми, за М.А. Голубцем), краї (провінційні екосистеми), природні області	Продуктивність ПРП, у балах		Відношення терито- ріальної до економіч- ної продуктивності ПРП
	територи- альна	економі- чна	
1	2	3	4
Східно-Європейська рівнина	99	103	0,96
Зона мішаних лісів (біом)	53	84	0,63
Поліська провінційна екосистема	53	84	0,63
I. Область Волинського Полісся	39	88	0,44
II. Область Малого Полісся	63	72	0,88
III. Область Житомирського Полісся	5	93	0,56
IV. Область Київського Полісся	55	52	1,06
V. Область Чернігівського Полісся	66	88	0,75
VI. Область Новгород-Сіверського Полісся	61	191	0,32
Зона широколистяних лісів (біом)	94	75	1,25
Західно-Українська провінційна екосистема	94	75	1,25

Природні країни, зони (біоми, за М.А. Голубцем), краї (провінційні екосистеми), природні області	Продуктивність ПРП, у балах		Відношення терито- ріальної до економіч- ної продуктивності ПРП
	територі- альна	еконі- чна	
1	2	3	4
VII. Волинська височинна область	85	56	1,52
VIII. Розтоцько-Опільська горбогірна область	110	50	2,20
IX. Західно-Подільська височинна область	77	67	1,15
X. Середньоподільська височинна область	86	113	0,76
XI. Прут-Дністровська височинна область	164	131	1,25
Лісостепова зона (біом)	88	85	1,04
Подільсько-Придніпровська провінційна екосистема	93	87	1,07
XII. Північно-Західна Придніпровська височинна область	83	111	0,75
XIII. Північно-Східна Придніпровська височинна область	109	113	0,96
XIV. Київська височинна область	107	39	2,74
XV. Придністровсько-Східно-Подільська височинна область	87	129	0,67
XVI. Середньобузька височинна область	92	45	2,04
XVII. Центральнопридніпровська височинна область	108	103	1,05
XVIII. Південно-Подільська височинна область	71	153	0,46
XIX. Південно-Придніпровська височинна область	91	192	0,47
Лівобережно-Дніпровська провінційна екосистема	85	113	0,75
XX. Північно-Придніпровська терасова низовинна область	83	86	0,97
XXI. Північно-Полтавська височинна область	81	158	0,51
XXII. Східно-Полтавська височинна область	89	104	0,86
XXIII. Південно-Придніпровська терасова низовинна область	94	121	0,78
Східно-Українська провінційна екосистема	77	49	1,57
XXIV. Сумська схилово-височинна область	72	91	0,79
XXV. Харківська схилово-височинна область	80	40	2,00
Степова зона (біом)	126	128	0,98
Північностепова підзона	147	136	1,08
Дністровсько-Дніпровська провінційна екосистема	95	108	0,88
XXVI. Південно-Молдавська схилово-височинна область	70	152	0,46

Природні країни, зони (біоми, за М.А. Голубцем), краї (провінційні екосистеми), природні області	Продуктивність ПРП, у балах		Відношення територіальної до економічної продуктивності ПРП
	територіальна	економічна	
1	2	3	4
XXVII. Південно-Подільська схилово-височинна область	44	133	0,33
XXVIII. Південно-Придніпровська схилово-височинна область	123	102	1,21
Лівобережно-Дніпровсько-Приазовська провінційна екосистема	129	159	0,81
XXIX. Орільсько-Самарська низовинна область	156	292	0,53
XXX. Кінсько-Ялинська низовинна область	128	125	1,02
XXXI. Приазовська височинна область	70	148	0,47
XXXII. Приазовська низовинна область	100	44	2,27
Донецька провінційна екосистема	269	115	2,34
XXXIII. Західно-Донецька схилово-височинна область	240	160	1,5
XXXIV. Донецька височинна область	320	98	3,27
Задонецько-Донська провінційна екосистема	147	335	0,44
XXXV. Старобільська схилово-височинна область	147	335	0,44
Середньостепова підзона	69	76	0,91
Причорноморська провінційна екосистема	69	76	0,91
XXXVI. Задністровсько-Причорноморська низовинна область	57	120	0,48
XXXVII. Дністровсько-Бузька низовинна область	87	31	2,81
XXXVIII. Бузько-Дніпровська низовинна область	71	85	0,84
XXXIX. Дніпровсько-Молочанська низовинна область	59	159	0,37
XI. Західно-Приазовська схилово-височинна область	83	138	0,60
Південностепова (сухостепова) підзона	102	154	0,66
Причорноморсько-Приазовська провінційна екосистема	77	133	0,58
XLI. Нижньобузько-Дніпровська низовинна область	129	360	0,36
XLII. Нижньодніпровська терасово-дельтова низовинна область	56	57	0,98
XLIII. Присивасько-Приазовська низовинна область	75	187	0,40

Природні країни, зони (біоми, за М.А. Голубцем), краї (провінційні екосистеми), природні області	Продуктивність ПРП, у балах		Відношення територіальної до економічної продуктивності ПРП
	територіальна	економічна	
1	2	3	4
Кримська степова провінційна екосистема	131	200	0,66
XLIV Присивасько-Кримська низовинна область	118	200	0,59
XLV. Тарханкутська височинна область	115	212	0,54
XLVI. Центральнокримська височинна область	203	251	0,81
XLVII. Керченська горбисто-пасмова область	85	63	1,35
Кримські гори	275	66	4,17
Кримська гірська провінційна екосистема	275	66	4,17
I. Передгірно-Кримська область	229	47	4,87
II. Гірсько-Кримська область	319	233	1,37
III. Південнобережно-Кримська область	360	42	8,57
Українські Карпати	102	79	1,29
I. Передкарпатська височинна область	105	60	1,75
II. Зовнішньокарпатська область	87	96	0,91
III. Вододільно-Верховинська область	121	205	0,59
IV. Полонинсько-Чорногірська область	81	120	0,68
V. Мармароська область	113	179	0,63
VI. Вулканічно-міжгірно-улоговинна область	107	81	1,32
VII. Закарпатська низовинна область	141	59	2,39
Україна	100	100	1,00

На нашу думку, найбільш збалансованими у своєму перспективному суспільному розвитку є ті екосистеми, які за показником відношення територіальної до економічної продуктивності ПРП наближаються до осередненого значення по Україні загалом, тобто до 1,00. Серед екосистем обласного рівня до таких віднесемо: Кінсько-Ялинську низовину, Центральнопридніпровську височинну область, Область Київського Полісся, Нижньодніпровську терасово-дельтову низовину, Північно-Придніпровську терасову низовину, Північно-Східну Придніпровську височинну області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Rudenko S., Rudenko V .Nature-resource potential of natural regions of Ukraine in present-day figures. Екологічні науки. 2023. №6(51). S.84-89.
2. Руденко С.В., Руденко В.П., Пахомов О.С. Екорегіони України: територія, населення, природно-ресурсний потенціал. Природничка освіта та наука. 2024. №4. С.102-107.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

*Єфіменко Ігор Вікторович,
аспірант кафедри економіки та економічної безпеки,*

Університет митної, справи та фінансів

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЛОГІСТИЧНОЇ КОМПАНІЇ

Ресурсний потенціал є ключовою складовою системи економічної безпеки логістичної компанії, адже від нього залежить стійкість підприємства до зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність реалізувати стратегічні цілі. Поняття ресурсів у сучасній економічній науці має багато визначень, але загалом ресурси можна розглядати як матеріальні й нематеріальні об'єкти, джерела й передумови для створення необхідних матеріальних і духовних благ, що застосовуються у виробничих і соціально-економічних відносинах. До ресурсів належать засоби, запаси, фінанси, а також можливості їх використання в разі потреби. Серед основних видів ресурсів виділяють матеріальні, людські, інформаційні, фінансові, технологічні, правові та нематеріальні складові.

Ресурсне забезпечення підприємства передбачає комплексний процес, що охоплює пошук, отримання, зберігання, планування й використання ресурсів, необхідних для досягнення цілей. Основним завданням такого забезпечення є створення умов, які сприяють безпечній і ефективній господарській діяльності підприємства. Це включає постійний аналіз ресурсів, їх стану, можливостей залучення додаткових складових у разі потреби та забезпечення їх ефективного використання [1].

Ресурсний потенціал логістичної компанії розглядається як сукупність усіх наявних матеріальних, нематеріальних, фінансових, людських і організаційних ресурсів, які підприємство може використовувати для досягнення стратегічних і поточних цілей. Залежно від специфіки діяльності, рівня економічного розвитку компанії та обраної стратегії, структура ресурсного потенціалу може відрізнятися. Його формування ґрунтується на аналізі ринкових умов, визначенні ризиків і потенційних загроз, а також на впровадженні заходів для підвищення ефективності функціонування підприємства.

Інноваційна складова відіграє важливу роль у структурі ресурсного потенціалу. Інновації стають невід'ємною частиною кожного виду ресурсів, забезпечуючи їхню адаптивність до мінливих умов ринку та сприяючи підвищенню конкурентоспроможності компанії. Наприклад, фінансові ресурси можуть бути спрямовані на впровадження нових технологій, а кадрові – на залучення фахівців із сучасними знаннями. Інноваційний потенціал інтегрується у всі процеси підприємства, що дозволяє ефективніше досягати стратегічних цілей [2].

Стратегія економічної безпеки логістичної компанії формується на основі ресурсного потенціалу. Вона включає політику безпеки, завданням якої є визначення цілей і механізмів їх досягнення, а також конкретні заходи, спрямовані на захист підприємства від ризиків. Механізм економічної безпеки передбачає використання методів і

інструментів, які дозволяють підтримувати стабільність компанії та її адаптацію до змін у зовнішньому середовищі.

Таким чином, ресурсний потенціал є не лише основою для забезпечення функціонування логістичної компанії, а й фундаментом для її розвитку. Ефективне управління ресурсами, їх інноваційна складова та стратегічне планування є визначальними факторами для побудови надійної системи економічної безпеки, що сприяє збереженню стабільності й конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Побудова ефективної системи забезпечення економічної безпеки підприємства повинна базуватися на визначених принципах, які регулюють її функціонування та забезпечують узгодженість між елементами. Принципи цієї системи формують основу для протидії загрозам, забезпечення стабільності роботи підприємства та його сталого розвитку. Вони дозволяють виявити закономірності між складовими системи, адаптувати її до викликів зовнішнього середовища і забезпечити стійкість підприємства до негативного впливу.

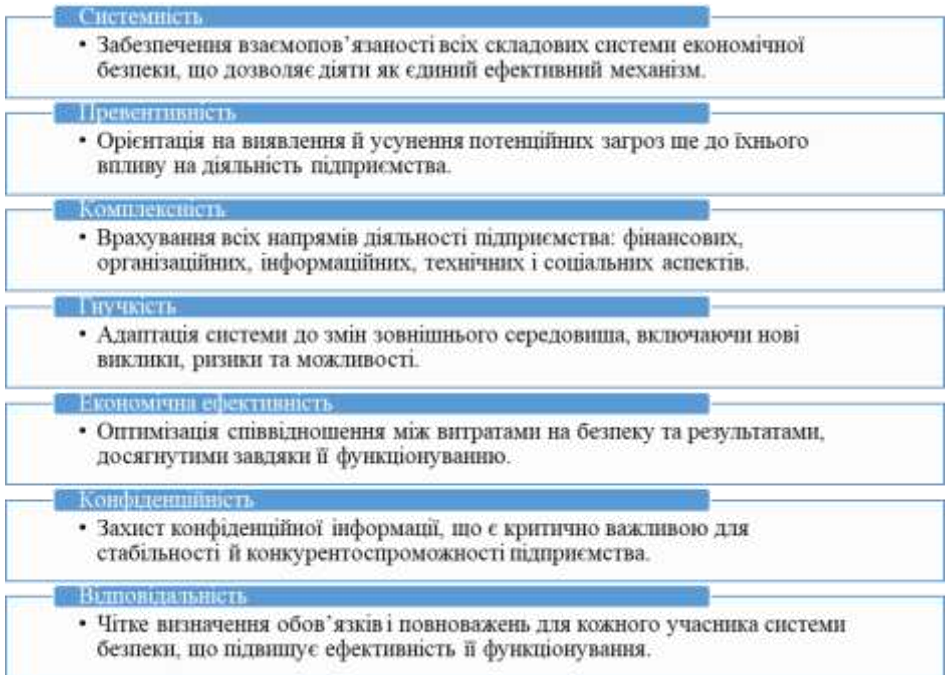

Рисунок 1 – Принципи функціонування системи економічної безпеки логістичних компаній

Джерело: узагальнено автором на основі [3]

Функціональними цілями системи економічної безпеки є підвищення конкурентоспроможності, стабільності та прибутковості підприємства, захист інтересів власників і ключових стейкхолдерів, забезпечення конфіденційності інформації, підвищення кваліфікації персоналу, збереження майна й здоров'я працівників, а також зміцнення ринкових позицій компанії.

Система економічної безпеки складається з кількох основних елементів, кожен із яких відповідає за конкретний напрям діяльності. До таких складових належать фінансова безпека, яка охоплює контроль і управління фінансовими ресурсами; інформаційна безпека, спрямована на захист інформації й аналіз конкурентного середовища; організаційна безпека, що забезпечує ефективність управління; технічна безпека, пов'язана з використанням сучасних технологій; та соціальна безпека, яка зосереджена на створенні сприятливих умов для роботи персоналу [4].

Поєднання цих елементів у єдину систему дозволяє підприємству досягти стійкості, ефективності та захищеності від дестабілізуючих факторів. Забезпечення економічної безпеки стає фундаментом для стабільного функціонування підприємства, його розвитку та адаптації до сучасних викликів ринкового середовища.

Покращення логістичної системи України є фундаментальною передумовою для досягнення сталого економічного зростання та зміцнення конкурентних позицій країни. Тісний взаємозв'язок між ресурсним забезпеченням та результативністю функціонування логістичної галузі має визначальне значення для формування дієвої стратегії її розвитку. Запропоновані методичні підходи, орієнтовані на оцінку впливу матеріальних, людських та інвестиційних ресурсів на обсяг продукції, реалізованої у транспортній сфері, створюють основу для глибокого аналізу та ефективного прогнозування. Безумовно, капітальні інвестиції є ключовим чинником, який визначає успішність діяльності галузі. Застосування економіко-математичних моделей надає можливість оптимально розподіляти ресурси та досягати максимальної ефективності. Використання цих підходів сприятиме розробці дієвих механізмів стимулювання модернізації логістичної інфраструктури, що набуває особливої актуальності в контексті післявоєнного відновлення країни. Побудова сучасної моделі управління логістичним потенціалом стане запорукою сталого розвитку галузі відповідно до цілей Національної транспортної стратегії України до 2030 року.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пазєєва Г. М. Ресурсний потенціал системи економічної безпеки суб'єкта логістичної діяльності / Г. М. Пазєєва, В. Г. Алькема // Вчені записки університету "КРОК". Серія : Економіка. - 2013. - Вип. 33. - С. 197-205. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2013_33_31 (відкритий доступ, дата звернення 09.02.2025, назва з екрану)
2. Хасцька, О., & Коваль, О. (2024). Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств транспортно-логістичної сфери . Економіка та суспільство, (59). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-111> (відкритий доступ, дата звернення 09.02.2025, назва з екрану)
3. Чупрін Є. С. Формування системи забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств / Є. С. Чупрін // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2019. - Вип. 36. - С. 43-50. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2019_36_8 (відкритий доступ, дата звернення 09.02.2025, назва з екрану)
4. І. Іржицева, М. Стегней, І. Крамаренко, Є. Бойко, І. Надточій, І. Сіренко, Н. Гришина, О. Іщенко. Методичні підходи щодо оцінки ресурсного потенціалу та їх вплив на транспортну систему України. Вісник Хмельницького національного університету 2022, № 6, Том 2. с. 189-195. URL: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(2\)-32](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-32) (відкритий доступ, дата звернення 09.02.2025, назва з екрану)

КРАМАРЕНКО І.В.

аспірант

спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

Національний університет “Одеська політехніка”,

УСПІШНИЙ ДОСВІД ТА ПРОГАЛИНИ У ДІЯЛЬНОСТІ З ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ОБОРОННІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

Ефективність механізму внутрішнього аудиту в оборонній сфері України є одним з ключових чинників підвищення рівня управління оборонними ресурсами, забезпечення належного внутрішнього контролю та управління ризиками. Внутрішній аудит спрямований на запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, а також надання рекомендацій для удосконалення процесів управління оборонними ресурсами.

Основною метою внутрішнього аудиту в оборонній сфері є підвищення ефективності та прозорості управління шляхом надання незалежних та об'єктивних висновків і рекомендацій щодо системи управління, включаючи ефективність прийняття рішень, виконання стратегічних завдань та досягнення визначених цілей; процесів управління ризиками, ідентифікації та оцінки ризиків, розробки відповідних заходів реагування; функціонування системи внутрішнього контролю, аналізу ефективності використання бюджетних коштів, активів та інформаційних ресурсів [1].

З метою підвищення ефективності внутрішнього аудиту використовуються процесний та ризик-орієнтований методичні підходи до планування, підготовки, проведення аудитів та документування їх результатів, здійснення коригувальних дій (у разі необхідності), моніторингу і контролю, автоматизації процесів внутрішнього аудиту, навчання та підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів та інші.

Проведення оцінки успішного досвіду (сильних сторін) та прогалин у відповідності (слабких сторін) функції внутрішнього аудиту в оборонній сфері України, а також визначення можливостей та загроз, що впливають на його ефективність, можливо здійснити, зокрема, за допомогою SWOT-аналізу. Проведення такого аналізу дає змогу систематизувати внутрішні та зовнішні чинники, що впливають на функціонування механізму внутрішнього аудиту, а також сформулювати стратегічні напрями його вдосконалення. Необхідно зазначити, що саме SWOT-аналіз (аналіз сильних та слабких сторін, можливостей та загроз) є важливим інструментом стратегічного планування, особливо при використанні ресурсно-орієнтованого підходу. Цей аналіз дозволяє оцінити внутрішнє та зовнішнє середовище, що є критичним для розробки ефективної стратегії розвитку [3, 4].

За результатами SWOT-аналізу виконання функції внутрішнього аудиту в оборонній сфері України у розрізі напрямів “позиціонування”, “процеси” та “персонал” визначаються сильні та слабкі сторони (з огляду на внутрішні фактори), а також можливості та загрози (з огляду на зовнішні фактори).

Серед основних сильних сторін (успішного досвіду та практик): незалежність та об'єктивність внутрішнього аудиту, що сприяє довірі до внутрішніх аудиторів з боку вищого керівництва; використання сучасних методів аудиту та аналізу ризиків; високий рівень компетенції та професіоналізму аудиторів; орієнтація на міжнародні стандарти управління якістю; використання процесного та ризик-орієнтованого підходів до кожного етапу внутрішнього аудиту; активна взаємодія з міжнародними партнерами та адаптація кращих практик внутрішнього аудиту; орієнтація на впровадження автоматизованих систем моніторингу та аналізу даних для підвищення ефективності аудиторських процесів.

Поряд з тим, мають місце і слабкі сторони (прогалини у відповідності). Ключовими проблемами (слабкими сторонами), з якими стикаються внутрішні аудитори оборонної сфери України, є обмеженість ресурсів та фінансування для розвитку аудиторської діяльності, недостатня інтеграція автоматизованих систем управління аудитом та низький рівень автоматизації процесів; виконання внутрішніми аудиторами оборонних відомств функцій, які не стосуються їх компетенції (наприклад, постійний моніторинг проєктів правочинів, погодження довіреностей, залучення до виконання функцій контролю, які належать до інших структур тощо); недостатнє використання сучасних інформаційних технологій та аналітичних інструментів для обробки великих обсягів даних; необхідність оновлення внутрішніх регламентів щодо процедур аудиту; недостатня кількість аудиторів для покриття всіх ризикових сфер діяльності в оборонній сфері, а також відсутність достатніх компетенцій у сфері ІТ-аудиту та кібербезпеки [3].

Аналіз успішного досвіду і практик та прогалин у відповідності дозволяє оцінити ряд можливостей для розвитку та удосконалення механізмів внутрішнього аудиту в оборонній сфері України, а також виявити загрози, які стоять на перешкоді для досягнення поставлених цілей.

З огляду на викладене, вбачаються можливості для підвищення ефективності механізму внутрішнього аудиту в оборонній сфері України шляхом:

- впровадження нових цифрових технологій у процес аудиту;
- підвищення рівня співпраці з міжнародними партнерами та обмін досвідом, а також розробка та адаптація нових стандартів і методологій внутрішнього аудиту відповідно до міжнародних практик та рекомендацій Програми SIGMA;
- залучення додаткового фінансування для модернізації аудиторських процесів та навчання персоналу;
- посилення контролю за впровадженням рекомендацій внутрішнього аудиту;
- забезпечення безперервного процесу відбору та навчання аудиторів, включаючи сертифікацію внутрішніх аудиторів та підвищення кваліфікації у сфері ІТ-аудиту, а також розширення компетенцій внутрішніх аудиторів у сфері кібербезпеки та управління інформаційними системами.

Перешкодою для реалізації зазначених можливостей виступають такі загрози, як обмеження спроможностей внутрішніх аудиторів оборонної сфери України під час правового режиму воєнного стану через нестачу кадрів та необхідність оперативного реагування на критичні ситуації, висока складність адаптації до міжнародних стандартів, пов'язана із необхідністю значних змін у процесах управління та аудиту; ризики кіберзагроз при автоматизації процесів аудиту, що потребує посиленої уваги до безпеки інформаційних систем.

Висновки

Аналіз успішного досвіду та практик внутрішнього аудиту в оборонній сфері України дозволяє визначити як ефективні підходи, так і ключові проблеми, що потребують удосконалення. Виявлені прогалини, зокрема у відповідності міжнародним стандартам, незалежності аудиторів та якості впровадження рекомендацій, вказують на необхідність реформування підходів до внутрішнього аудиту. Запровадження кращих практик, посилення методологічної бази та підвищення професійної компетентності фахівців сприятиме підвищенню ефективності внутрішнього аудиту, зміцненню фінансової дисципліни та мінімізації ризиків у секторі оборони.

Ефективний механізм внутрішнього аудиту є одним із ключових інструментів забезпечення прозорості та підзвітності в оборонній сфері України. Впровадження ризик-орієнтованого підходу, автоматизації процесів та сучасних методик дозволяє підвищити якість контролю за використанням ресурсів. Разом із цим, важливим аспектом залишається усунення слабких сторін, таких як обмеженість ресурсів та фінансування, низький рівень цифровізації.

Застосування результатів SWOT-аналізу сприяє підвищенню ефективності аудиторських процедур, мінімізації загроз та реалізації стратегічних можливостей. Для досягнення максимального ефекту від внутрішнього аудиту доцільне вдосконалення системи безперервного підвищення кваліфікації внутрішніх аудиторів, запровадження міжнародних стандартів та активна співпраця з міжнародними партнерами.

Загалом, системний підхід до розвитку внутрішнього аудиту дає можливість забезпечити ефективний контроль за управлінням оборонними ресурсами, підвищити їх ефективне і раціональне використання та сприяє зміцненню обороноздатності держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту Постанова Кабінету Міністрів України від 28.09.2011 № 1001 [Електронний ресурс]. – Офіційний сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.02.2025).
2. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Верховної ради України – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-p#Text> (дата звернення: 11.02.2025).
3. Стратегія розвитку служби внутрішнього аудиту Міністерства оборони України від 15.11.2024 № 1394/уд/4.
4. Копчак, Ю., Лобунець Т., Луковський, Р. (2024). SWOT-аналіз як важливий інструмент у розробці стратегії бізнесу. Економіка та суспільство, (61). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-146> (дата звернення: 11.02.2025).

Ганна Прохорова
ORCID: <http://orcid.org/0009-0007-4373-6885>,
anna.didovskysya@gmail.com
м. Ужгород

ВПЛИВ НЕПОВНОТИ ІНФОРМАЦІЇ НА ЕКОНОМІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ

Стаття досліджує поняття економічного прогнозування, його ключові аспекти та виклики, пов'язані з невизначеністю. Розглянуто проблему неповноти інформації, що впливає на точність прогнозів, а також фактори, що спричиняють складнощі у прогнозуванні економічних процесів. Особлива увага приділяється концепції «чорних лебедів» за Нассімом Талебом та їх впливу на економічну систему. Також розглядається феномен самоздійснюваних пророцтв, які можуть викривлювати уявлення про майбутні події. Висновки наголошують на важливості повноцінної інформаційної бази для забезпечення ефективного економічного прогнозування.

Ключові слова: економічне прогнозування, невизначеність, інформаційний вакуум, чорні лебеді, самоздійснюване пророцтво, економічні цикли, транзакційні витрати, стохастичні фактори, аналітичні методи, інформаційна база.

Незважаючи на достатньо велику кількість визначень поняття «економічний прогноз» у вітчизняній та іноземній науковій літературі, більшість дослідників вважають, що головним показником, що демонструє його ефективність, є дієвість створеного підходу на практиці та хоча б часткова відповідність створеного прогнозу економічній реальності, що виникла.

Економічним прогнозом вважається науково обґрунтоване передбачення про гіпотетичний стан економічної системи у майбутньому. Дискретними складовими прогнозу є також передбачення щодо комплексу показників, що характеризують прогностичний стан системи. Найбільш часто використовуваними є оціночні судження щодо стану продуктивних сил, організаційно-виробничих відносин та власності [2]. Прогноз заснований на екстраполяванні на майбутнє тенденцій розвитку спостережуваного об'єкта у минулому та сьогодні.

Циклічність спадів та підйомів, що не мають чітких часових рамок, та не демонструють стійку стабільність періодичних коливань, є головною причиною, що спричинює проблематичність аналізу динаміки зміни цих явищ та прогнозування їх виникнення та тривалість у майбутньому. Додатковим проблематичним моментом є різниця у тривалості спадів та поживлення в економіці: підйоми бувають порівняно короткими, а спади – тривають довше.

Одним із найважливіших етапів, що входять до складу структури економічного прогнозування, є збір, систематизація та аналіз доступних даних про стан економічної системи за попередні проміжки часу. На основі отриманих даних визначаються головні тенденції динаміки спостережуваних економічних процесів. Висновки про майбутній розвиток системи базуються на припущенні, що економічна система демонструватиме поведінку аналогічну тій, що складалася за подібних схожих умов в минулому.

Однією з причин виникнення ринкової невизначеності, що впливає на можливу поведінку економічних об'єктів, є неповнота доступної інформації [3]. Наслідком існування такого

«інформаційного вакууму» є складність прийняття оптимальних управлінських рішень; виникнення додаткових транзакційних витрат для економічних агентів; зміна характеру поведінки економічних об'єктів; провокування нерівності умов для прийняття рішень.

Складність забезпечення необхідною інформацією виробників національного продукту країни і його споживачів може бути спровокована наступними чинниками [5]:

- а) витратами значних обсягів ресурсів задля отримання надійної інформації;
- б) нерелевантністю та застарілістю інформації;
- в) втратою частини інформації економічними агентами через неможливість обробки інформації в повному обсязі;
- г) недостатнім рівнем обробки інформації.

Широким трактуванням поняття «невизначеність» є неможливість надати оцінку ймовірності настання певної події ні в минулому, ні в майбутньому. Основними елементами, що визначають ступінь невизначеності, є характер параметрів прогнозування та строк, прогноз на який необхідно здійснити. Існує пряма залежність між ступенем невизначеності та часовим проміжком, на якому вона визначається: невизначеність зростає зі збільшенням тривалості часового інтервалу.

Головною причиною виникнення невизначеності в економічній сфері є обмеженість та неповнота інформації про умови, у яких буде здійснюватися економічна діяльність. Доступної інформації бракує для прийняття виважених господарських рішень.

В середовищі мікро-, мезо- та макрорівнів економіки невизначеність зумовлена наступними причинами [1]:

по-перше, вплив стохастичних факторів і обмежень людського пізнання не дають змогу в повній мірі здійснювати контроль над перебігом планованих і керованих процесів; також повною мірою не може бути врахований ефект зовнішнього впливу на здійснювані процеси. Особливо характерним це є для прогнозування поведінки суб'єктів економічної діяльності;

по-друге, наявність множини економічних суб'єктів з особливими інтересами не дозволяє повністю передбачити кінцеві результати їх взаємодії. Недостатня повнота інформації про об'єктивні процеси й економічну поведінку досліджуваних суб'єктів підсилює істинну невизначеність стану економічної системи.

В результаті «накопичення множини невизначеностей» спрогнозувати настання певної події, що є можливою в економічній системі із певними відомими характеристиками, стає практично неможливим через поліваріантність сценаріїв взаємодії між суб'єктами системи, що входять до її складу

Згідно термінології, запропонованої американським економістом ліванського походження Нассімом Талебом, події в економічній системі, настання яких спрогнозувати практично неможливо, відносяться до класу так званих «чорних лебедів», і відповідають наступним критеріям [4]:

- 1) настання події є теоретично малоімовірним;
- 2) масштаби практичних та теоретично можливих наслідків настання події неспівмірні між собою. Часто практичні наслідки є катастрофічними для більшої частини економічної системи;

3) в ретроспективі настання події має раціональне пояснення, наче вона була очікувана.

Останній критерій на сьогоднішній час отримав назву «повзучий детермінізм» [6], за якого у експертів виникає схильність розглядати події, що відбулися у минулому, як більш передбачувані, ніж вони були такими до того, як трапились.

При наявності недостатньої для аналізу кількості інформації про стан досліджуваної системи, можливим є виникнення кількох варіантів розвитку подій, що базуються на неповноті інформації:

- створення повністю нового «інформаційного поля», що не відповідає дійсності, або його схожість з реальністю є віддаленою;
- доповнення уривчастої інформації про реальні події нічим не підтвердженими домислами. Цей варіант передбачає створення начебто логічної гіпотетичної картини дійсності при нестачі необхідних даних для аналізу (information lack).

При другому варіанті сценарію розвитку подій, можливим є виникнення парадоксальної ситуації, за якої хибно сформоване уявлення про теперішнє, впливає також і на майбутній варіант розвитку подій, що втілюється в реальність у вигляді самоздійснюваного пророцтва, що стосується стану економічної системи у майбутньому.

Самоздійснюване пророцтво (self-fulfilling prophecy) [7] для економічної системи є передбаченням, що опосередковано впливає на реальність таким чином, що в результаті виявляється вірним. На початку самовиконуване пророцтво є неправильним визначенням ситуації, що провокує нову поведінку, при якій первісне хибне уявлення стає істинним.

Висновки. Необхідною умовою для розробки та використання дієвих методів економічного прогнозування, що забезпечують високі вимоги до його ефективності, якості та своєчасності, є використання достатнього обсягу інформації. Наявність повноцінної інформаційної бази дозволить здійснити всесторонній аналіз процесу економічного розвитку та сформуванати адекватний прогноз щодо майбутнього стану економічної системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вітлінський В. В., Великоіваненко Г. І. Ризикологія в економіці та підприємництві: Монографія. К.: КНЕУ, 2004 — 480 с.
2. Гуськова В.Г., Бідок П.І., Гасанов А.С. Ймовірно-статистичні методи моделювання і прогнозування. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова — 2022 — 456 с.
3. Приз О. В. Асиметричність інформації в глобальній економіці — Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Менеджмент інновацій» - Випуск № 3 — 2014 — с. 69-73.
4. Таліб Н. Н. Чорний лебідь: Про (не)ймовірне в реальному житті — Київ: Наш Формат — 2017 — 392 с.
5. Grossman S. On the Impossibility of Informationally Efficient Markets / S. Grossman, J. Stiglitz // American Economic Review - № 70 – 1980 — pp. 393-408.
6. Hoffrage, U., & Pohl, R. Hindsight Bias: A Special Issue of Memory. Champlain, NY: Psychology Press — 2003.
7. Wineburg, Samuel S. The Self-Fulfillment of the Self-Fulfilling Prophecy. Educational Researcher. 16 (9) — 1987 – pp. 28–37.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 351. 37.046.16

Вознюк О.М.,
к. пед. н., доцент,
Сердюк С.Є.,
курсант 2 курсу,

*Національна академія сухопутних військ,
м. Львів*

ІСТОРИЧНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Військова освіта є складовою частиною загальнодержавної системи освіти. Військова вища освіта в Україні має глибоке історичне коріння, яке формувалося протягом століть під впливом різних державних утворень та політичних режимів. Її розвиток відображає еволюцію військової справи, суспільних потреб та національних прагнень українського народу. На сучасному етапі розвитку силових та спеціальних структур держави відбувається суттєва зміна вимог суспільства до компетентностей, якими повинен володіти військовий фахівець, а значить змінюються і вимоги до наповнення змісту національної системи освіти та військової системи освіти зокрема.

Фінін Георгій у статті “Специфіка становлення національної системи військової освіти: модернізація або реформування” зазначає: “В умовах сучасних викликів, які постали перед сучасною Україною, та збройного конфлікту на Сході особливо актуальними стають питання реформування та модернізації змісту національної системи вищої військової освіти. Це комплексне, важливе завдання. Воно включає в себе різноманітні аспекти: модернізацію системи управління вищої освіти та її окремих складових; оновлення форм і методів освітнього процесу; підвищення рівня професійної підготовки студентів та майбутніх військових фахівців; постійне підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників; модерні підходи пов’язані із проблемами фінансової автономії закладів вищої освіти; впровадження сучасних інформаційних технологій навчання та виховання; поєднання освіти і науки” [1, с. 121].

У часи Київської Русі (IX–XIII ст.) військову підготовку проходили дружини, які отримували знання безпосередньо від досвідчених воєначальників. Навчання мало переважно практичний характер: володіння зброєю, тактика бою, фортифікація. За часів Козацької держави (XVI–XVIII ст.) відбулася значна модернізація військової підготовки. Козацькі школи забезпечували не лише загальну освіту, але й підготовку майбутніх воєначальників. Запорізька Січ стала своєрідним військовим навчальним закладом, де козаки освоювали стратегію і тактику ведення бою. Після ліквідації Гетьманщини та зруйнування Запорізької Січі військова освіта в Україні стала частиною освітньої системи Російської та Австро-Угорської імперій. Під час національно-визвольних змагань 1917–1921 років уряд УНР прагнув створити власну систему військової освіти.

У цей же час розроблялися навчальні програми, що базувалися на українських військових традиціях. Після входження України до складу СРСР військова освіта стала частиною радянської військової системи. Військові навчальні заклади в Україні готували офіцерів для Радянської Армії, акцентуючи увагу на технічних і стратегічних дисциплінах. Після здобуття незалежності Україна почала реформувати систему військової освіти відповідно до власних національних інтересів. У 2014 році, після початку російської агресії, відбулися значні зміни у військовій освіті. Було посилено підготовку кадрів, адаптовано навчальні програми до сучасних викликів, впроваджено стандарти НАТО.

Військова освіта як професійна складова національної освіти з'явилася з появою збройних сил минулого й буде актуальною доти, доки буде потреба в збройних силах. Система військової освіти, яка охоплює мережу військових навчальних закладів, органи управління системою, науково-педагогічний потенціал, структуру, зміст освіти, науково-теоретичне надбання та досвід цієї галузі, не є консервативною, а змінюється разом зі зміною стану збройних сил, їхніх завдань, воєнно-політичної обстановки навколо держави та інших чинників [2, с.150].

Розвиток військової вищої освіти в Україні є відображенням історичних змін, що відбувалися у державі. Від князівських дружин до сучасних військових академій – цей шлях свідчить про важливість якісної підготовки військових кадрів для захисту державності. Сучасна система військової освіти України продовжує вдосконалюватися, враховуючи досвід бойових дій та міжнародні стандарти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Фінін Георгій. Специфіка становлення національної системи військової освіти: модернізація або реформування. Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. № 1 (44) 2020. С. 121-131.
2. Мітягін О.О., Полуйко М.О., Черних О.Б. Історичні засади реформування системи військової освіти в Україні. Військова освіта. 2013. № 1. С. 149–158.

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Фу Ксі
аспірантка

*Львівська національна музична академія
імені М.В. Лисенка*

ДАНЬ ЧЖАОЇ ТА ЙОГО ВНЕСОК У РОЗВИТОК КИТАЙСЬКОГО ФОРТЕПІАННОГО МИСТЕЦТВА

Одним із видатних митців, які зробили значний внесок у розвиток китайського фортепіанного мистецтва, є Дань Чжаої – виданий педагог-піаніст, музикознавець та композитор. Його композиторська творчість поєднує в собі впливи китайської народної музики та західної фортепіанної школи, що сприяло розвитку унікального стилю китайської фортепіанної музики.

Дань Чжаої розпочав свою творчу кар'єру в складний період китайської історії, коли музичне мистецтво підлягало жорсткому ідеологічному контролю. Незважаючи на це, він зумів знайти спосіб поєднати народні традиції Китаю із західними гармонічними та виконавськими техніками, що стало визначальним для розвитку його унікального стилю. Його перший фортепіанний твір «Сільська дорога» (1956) був створений ще під час навчання в середній школі Сичуаньської музичної консерваторії як академічна робота з гармонії, однак, саме він став основою для подальших творчих пошуків композитора.

Значний вплив на формування композиторського стилю Дань Чжаої мала політична ситуація в Китаї 1960-х років. Найважливіше, що у часи Культурної революції він знаходив спосіб «балансувати» між політичним впливом та власною творчою волею. Його мотивація до створення транскрипцій у революційний період не була виключно політичною, а зумовлена бажанням розвивати свої композиторські здібності та висловлювати свою особисту креативність у музиці.

Наприклад, його фортепіанний концерт «Присвячуємо нашу молодість новому соціалістичному селу» (1962) був написаний у контексті політики Мао Цзедун, спрямованої на відправку інтелігенції до сільської місцевості. Композитор працював над концертом разом із однокурсником Чень Дечень, а оркестровку створив професор Сюн Цзихуа. Вперше твір прозвучав у виконанні Центрального філармонійного оркестру, проте, як і багато інших музичних артефактів того часу, його партитура та запис залишилися назавжди втрачені під час Культурної революції.

Під час політичних репресій 1960-х—1970-х років Дань Чжаої продовжував працювати як виконавець (групи ударних інструментів) і композитор. Він брав участь у постановках зразкових опер та симфонічної сюїти «Шацзябан», що офіційно підтримувалися державою. Попри суворі обмеження, саме цей період сприяв глибшому розумінню традиційної китайської музики, що згодом, знайшло відображення в його композиторській діяльності.

У 1973 році Дань Чжаої створив серію фортепіанних етюдів, заснованих на мелодиці китайських національних опер. Цей цикл став знаковим у його творчості, адже саме тут

найвиразніше проявилася ідея поєднання національного стилю з педагогічними завданнями. Його методика передбачала створення технічно орієнтованих п'єс, що не лише навчали учнів основних виконавських навичок, а й занурювали їх у багатий світ китайської музичної традиції.

Одним із ключових моментів у творчій діяльності Дань Чжаої стала його співпраця з композитором Хувей Хуаном, який викладав композицію в Сичуаньській музичній консерваторії. У 1973 році Дань представив Хувей Хуану свою першу серйозну фортепіанну композицію «Розповідь про пастушка». Хуан високо оцінив здібності композитора та висловив низку пропозицій щодо вдосконалення твору. Саме з цього моменту Дань почав активно працювати над новими фортепіанними творами, розвиваючи власний стиль та втілюючи власну педагогічну концепцію. Він прагнув створювати музику, яка була б доступною для студентів, містила чітке технічне завдання та водночас передавала китайський музичний колорит.

Протягом 1980-х—1990-х років Дань Чжаої продовжував активно працювати над фортепіанними транскрипціями на основі народних мелодій. Його відомий фортепіанний твір «Туга» створений на основі художньої пісні «Це – я» Гу Цзяньфень, а твір «Нічний бенкет у палаці Шу» (1990-ті) ґрунтувався на однойменному ансамблевому творі традиційної китайської музики. Всі ці композиції демонструють характерне для Дань Чжаої поєднання китайської пентатоніки із західною поліфонічною та гармонічною технікою.

Отже, Дань Чжаої не лише сприяв розвитку китайської фортепіанної музики, а й став важливою фігурою в процесі її націоналізації. Його творчість демонструє унікальний синтез традиційних китайських музичних елементів та західної фортепіанної техніки. Через композиції, педагогічну діяльність він заклав основи для подальшого розвитку китайської фортепіанної школи, вплинувши на сучасне фортепіанне мистецтво Китаю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chai Yongbo ed. Dan Zhaoyi's Life for the Art of Piano, Shanghai Music Publishing House, Shanghai. 2011. 424 p.
2. Dan Zhaoyi. Dan Zhaoyi's Selected Piano Works. Shanghai Music Publishing House, Shanghai. 2011. 121 p.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Tetiana M. Ridel

PhD, Associate Professor,

Foreign Languages department,

Sumy National Agrarian University

THE ROLE OF ASSESSMENT IN TECHNOLOGY-ENHANCED LANGUAGE LEARNING

In the digital age, technology-enhanced language learning (TELL) has become a vital component of modern education. With the integration of digital tools, assessment methods have also evolved to better suit learners' needs. This paper explores the role of assessment in TELL, examining its effectiveness, challenges, and future prospects.

Assessment plays a crucial role in language learning by measuring students' progress, identifying areas for improvement, and providing feedback [3]. Traditional assessments, such as written tests and oral exams, are being supplemented by innovative digital methods, including adaptive testing, e-portfolios, and automated feedback systems [9].

Technology-Enhanced Assessment Methods. 1) Automated and AI-Driven Assessment. AI-powered tools, such as automated speech recognition (ASR) and natural language processing (NLP), provide instant feedback on pronunciation, grammar, and fluency [6]. 2) E-Portfolios. Digital portfolios allow learners to document their progress over time, promoting self-assessment and reflection [2]. 3) Gamified Assessment. Game-based assessments increase motivation and engagement by incorporating interactive elements into language learning [4].

Challenges in Technology-Enhanced Assessment. Despite the advantages, there are challenges associated with technology-enhanced assessment. These include: 1) Validity and Reliability: Ensuring that digital assessments accurately measure language proficiency [1]. 2) Equity and Accessibility: Addressing the digital divide and ensuring fair access to assessment tools [7]. 3) Privacy Concerns: Managing data security and ethical considerations in automated assessment [11].

Advantages of Technology-Enhanced Assessment.

Immediate Feedback: Digital assessments provide instant results, allowing learners to identify areas for improvement without delays [7].

Personalized Learning Paths: Adaptive assessments adjust the difficulty level based on learners' responses, creating customized learning experiences [6].

Enhanced Engagement: Gamified assessments and interactive tasks increase motivation and learner participation [5].

Accessibility and Flexibility: Technology enables remote assessment, benefiting learners from diverse backgrounds and geographical locations [10].

The future of assessment in TELL will likely involve further integration of AI, big data analytics, and virtual reality (VR) to provide immersive and personalized assessment experiences [8]. Additionally, ongoing research is needed to refine digital assessment methodologies and ensure their effectiveness in diverse educational settings.

Assessment in TELL is evolving rapidly, offering new opportunities for personalized and data-driven learning experiences. While challenges remain, continuous advancements in technology and pedagogical strategies will shape the future of language assessment.

REFERENCES:

1. Bachman, L. F., & Palmer, A. S. (2010). *Language Assessment in Practice: Developing Language Assessments and Justifying Their Use in the Real World*. Oxford University Press.
2. Barrett, H. (2010). *Balancing the Two Faces of E-Portfolios*. Education Technology.
3. Chapelle, C. A., & Voss, E. (2016). *Validity Argument in Language Testing: Case Studies of Validation Research*. Cambridge University Press.
4. De Freitas, S. (2018). *Are Games Effective Learning Tools? A Review of Educational Games*. Educational Technology & Society.
5. Dudeney, G., & Hockly, N. (2016). *Digital Literacies: Research and Resources in Language Teaching*. Pearson.
6. Godwin-Jones, R. (2019). Automated Writing Evaluation: The Road Ahead. *Language Learning & Technology*, 23(2), 1–15.
7. Hampel, R., & Stickler, U. (2015). *Developing Online Language Teaching: Research-Based Pedagogies and Reflective Practices*. Palgrave Macmillan.
8. Hulstijn, J. H. (2021). *Language Proficiency in Native and Non-Native Speakers: Theory and Research*. John Benjamins Publishing Company.
9. Reinders, H., & Lakaranchua, O. (2021). *Innovations in Language Learning and Assessment: Case Studies from Asia*. Springer.
10. Reinders, H., & Benson, P. (2017). *Researching Autonomy in Language Learning*. Routledge.
11. Spector, J. M. (2020). Ethical Considerations in Learning Analytics and AI in Education. *Educational Technology Research and Development*, 68(4), 1715–1727.

Ірина Олександрівна БУДАНОВА
ст. викладач кафедри іноземних мов
irina.budanova@nure.ua

Харківський національний університет радіоелектроніки

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРЕНІНГУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ЗВО

Знання іноземних мов – це ключ до успіху в сучасному світі, де спілкування іноземними мовами та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення. Інтерес до вивчення мов традиційно великий, бо перефразовуючи відомий вислів, можна сміливо сказати, що той, хто володіє мовами, володіє світом. Англійська мова – це офіційна мова міжнародного бізнесу та торгівлі, Інтернету і техніки, науки і мистецтв. Володіння англійською мовою – вже не дивовижна навичка, а необхідність. Сучасна вища школа повинна забезпечити студента міцними, оперативними знаннями та навчити його вчитися самостійно.

Реалізація цих необхідних вимог при вивченні іноземних мов повинна впроваджувати нові технології навчання, популярними серед яких є інтерактивні методики, комп'ютерне та дистанційне навчання, методи проєктів. Перед освітянами сьогодні стоять чіткі завдання, які вимагають упровадження не лише нових педагогічних технологій, методів і прийомів, а й відповідних форм організації навчання. Усе це в сукупності створює сприятливі умови для розвитку пізнавальних здібностей студентів та активізації їхньої самостійної роботи.

Розглянемо принципи організації тренінгу в процесі навчання іноземних мов, його вплив на підвищення якості процесу навчання у ЗВО та формування студентів як активних суб'єктів учіння. Отже, тренінг – це форма організації навчання, у ході якої використовуються інтерактивні методи навчання, а студенти - учасники мають можливість під час спілкування в комфортній емоційній атмосфері обмінюватися досвідом і знаннями з метою отримання нових знань та засвоєння відповідних навичок (2, с. 56).

При навчанні іноземних мов під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку та розв'язання проблеми, заради якої вона зібралася. Студенти можуть висловлювати свої думки, незважаючи на зроблені помилки. Як правило, студенти в захваті від тренінгових методів, тому що ці методи роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим. Ефективно спілкуватися означає: швидко орієнтуватися у процесі взаємодії зацікавлених осіб; адекватно включатися в проблему, бути готовим брати на себе ініціативу в процесі ділового спілкування; позитивно ставитися до інших людей; прагнути зрозуміти партнерів у контексті вимог конкретної ситуації; бути здатним ефективно спілкуватися в різних статусно-рольових позиціях, встановлюючи й підтримуючи робочі контакти незалежно від стосунків, що склалися; уміти організувати спільну роботу; уміти отримувати задоволення від спілкування в процесі комунікації (5).

Розглянемо принципи організації та проведення навчального тренінгу більш детально:

Принцип максимальної активності учасників тренінгу передбачає максимальний рівень, який включає кожного учасника групи. Максимізувавши практичну роботу учасників, майбутній фахівець повинен не тільки утримувати їх увагу, але й підвищувати їх внесок у процес навчання. Цьому сприяють результати роботи, які виступають продуктом діяльності усієї групи. До того ж учасники мають можливість брати на себе ризик успіху і провалу, що так само збільшує їх причетність до процесу і позитивно впливає на навчання. Вправи і завдання сконструйовані таким чином, що дозволяють активно брати участь у їх виконанні всім членам групи.

Принцип орієнтації на майбутню професійну діяльність. Професійна орієнтація являє собою систему соціально-економічних та методико-фізіологічних заходів, спрямованих на забезпечення активного, мобільного і свідомого професійного самовизначення та трудового становлення особистості з урахуванням своїх можливостей та індивідуальних особливостей на ринку праці для повноцінної самореалізації в професійній діяльності (4). Професійна спрямованість обумовлює правильний вибір професії, ставлення до різних видів навчальної діяльності, самонавчання і самовиховання, впливає на професійну адаптацію, професіоналізм фахівця.

Принцип темпової регуляції тренінгу. Темп має велике значення. Види активності під час тренінгу вимагають швидкого і повільного темпу, високих і низьких затрат енергії. При цьому вони повинні чергуватися і підбиратися відповідно до часу дня, рівня активності групи та інших показників.

Принцип урахування індивідуальних особливостей учасників тренінгу. Необхідність індивідуального підходу визначається тим, що будь-який вплив на особистість здійснюється через її індивідуальні особливості, темперамент, своєрідність характеру, здібності, інтереси, що дозволяє вибирати найбільш ефективні шляхи взаємодії особистості з навколишнім світом. Індивідуальний підхід дозволяє розвивати неповторність людини, передбачати реакцію на ті чи інші зовнішні елементи. Однією з цілей тренінгу є формування необхідних для даної професії відповідних якостей спеціаліста. Тому індивідуалізований підхід виступає однією з обов'язкових вимог до його організації та проведення тренінгу.

Принцип вибору. Однією з умов успішної роботи тренінгової групи є принцип вибору, який вирішується в ході занять. Вибір може здійснюватися на рівні установок або вмінь і навичок. Змішувати різні завдання в ході роботи однієї тренінгової групи недоцільно, тому що це може, з одного боку, знизити ефективність впливу, а з інший, - викликати появу проблеми, оскільки змінювати завдання в процесі тренінгу можна тільки за згодою групи. Вибір, що надається учасникам тренінгу у плані формування власної поведінки при виконанні завдань, дає їм змогу краще зрозуміти свої можливості та потреби. Тому такі ситуації слід культивувати на тренінговому занятті.

Принцип відкритості. Принцип відкритості - один із фундаментальних елементів тренінгу. Розвиток довірливого клімату - складний процес. Кожний реалізує той рівень відкритості, до якого він готовий, залежно від своїх особливостей і загального рівня довіри в групі. Для його реалізації варто створювати таку атмосферу на тренінгу, при якій учасники можуть вільно та відкрито виражати свою незгоду та заперечення. Це дозволить вчасно запобігти проблемам, нерозумінню, навчати толерантності.

Принцип зворотного зв'язку. Особливе значення має дотримання принципу зворотного зв'язку, який проявляється у взаємодії викладача і студента, в тому числі у

ситуаціях, коли вони міняються місцями. Це стосується різних видів завдань, на основі яких приймається рішення на підставі зібраної інформації, що неможливо без отримання попередньої інформації о завданнях та готовності їх виконувати. Ефективний зворотний зв'язок – принципова відмінність тренінгових занять. Тому при вивченні іноземних мов необхідно стежити за тим, щоб у всіх учасників була можливість організації зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок слід стимулювати. У процесі підведення підсумків заняття зв'язок повинен стати каналом визначення результативності роботи кожного учасника.

Принцип етапності тренінгу. Учасникам тренінгу необхідно відчувати, що у тренінгу є початок, середина і кінець. У кінці – важливо отримати відчуття завершеності певного, нехай і невеликого за часом, етапу професійного розвитку. Це стає підставою формування готовності до переходу на наступну сходинку професійного становлення (1, с.13).

Визначені принципи закладають концептуальну основу тренінгу, яка виступає базою для розробки мети, завдань та вибору тренінгових вправ для успішного вивчення та володіння іноземною мовою протягом не тільки навчання а також протягом життя.. Отже, можна сказати, що під час практичного тренінгу навчаче насамперед не керівник, а група, але щоб її вплив досягав відповідного ефекту, керівникові необхідно вивести її на певний рівень (3, с. 102). Роль викладача полягає в тому, щоб задати, а потім підкріпити необхідні норми групового спілкування. Він при цьому виконує функцію "пускового механізму" і "страхувальника" групового процесу, оскільки останній значною мірою відбувається за принципом саморозвитку. Тому загальне завдання керівника полягає в тому, щоб безпосередньо впливати на параметри групового процесу і лише опосередковано - на окремих його учасників.

Тренінг і традиційні форми навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більш орієнтоване на правильну відповідь і за своєю сутністю є формою передавання інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг, перш за все, орієнтований на формування нових моделей поведінки, нові запитання та пошук відповідей. Часто ціллю тренінгу є „розворушити”, дати новий мотиваційний поштовх у пошуці відповідей на складні запитання, неоднозначні життєві ситуації. При цьому знаходження цих відповідей можливо як на тренінгу, так і за його межами, але при цьому цей первинний поштовх, орієнтований на пошук відповідей відбувається саме на тренінгу. Викладачі у тренінгу виконують функції тренерів. Вони знайомлять студентів із правилами гри і слідкують за дотриманням правил гри усіма учасниками, контролюють режим ігрового часу у періодах, надають консультації, оцінюють одержані з допомогою комп'ютера результати, допомагають проаналізувати наслідки прийнятих рішень, визначають розмір заохочення та штрафних санкцій щодо графіка виконання завдань. Іноді, оцінивши дієвість тренінгу як потужного методу розвитку особистості учасник відчуває потребу відвідати інший тренінг, саме тому, що чіткіше ставить свій запит після першого тренінгу й краще розуміє що надалі хотів би змінити (розвинути) у структурі своєї особистості.

Сьогодні тренінг є одним з найбільш ефективних методів навчання. І не дивно, адже основне його завдання – не так опрацювати теоретичну інформацію, як сформувані в учасників нові вміння і навички, розвинути особистісні й професійні якості. Розв'язуючи під час тренінгу різні змодельовані ситуації і проблеми, аналізуючи їх, учасники набувають нового цінного досвіду. Це сприяє підвищенню їхньої мотивації до саморозвитку та професійного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карамушка Л.М. Зміст і структура тренінгу «Психологічна підготовка педагогічних працівників до розвитку організаційної культури загальноосвітніх навчальних закладів» Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. К. Алчевськ : ЛАДО, 2013. Т. I. Вип. 37. – С. 10-17
2. Мірошник С. Навчальний тренінг як форма організації навчання дорослих в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Директор школи, ліцею, гімназії. 2015. № 6. С. 55-60. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dslg_2015_6_12
3. Пилипенко Н. Методичні основи тренінгової діяльності практичного психолога закладу вищої освіти. Вісник Національного університету оборони України, 2022. 66(2), 98–106. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-66-2-98-106>
4. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. [за ред. О. М. Ігнатович]. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 240 с. ISBN 978-966-189-333-6
5. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації : навч. посібник. К.: ВЦ “Академія”, 2010. 312 с.

Ведмеденко Наталія Олексіївна
здобувачка третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти
спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки
Химич Марта Андріївна
здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти
спеціальності 013 Початкова освіта
Науковий керівник: **Матвієнко Олена Валеріївна**
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової освіти
та інноваційної педагогіки

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасний освітній процес спрямований на забезпечення всебічного розвитку учнів, включаючи їхню соціальну адаптацію та комунікативні здібності. Одним із найефективніших засобів розвитку соціальної компетентності молодших школярів є використання мультимедійних технологій. Вони дозволяють створювати інтерактивне навчальне середовище, яке сприяє комунікації, співпраці та активному залученню учнів у процес навчання.

Формування соціальної компетентності передбачає набуття таких навичок, як ефективна комунікація, уміння працювати в команді, емоційний інтелект та вирішення соціальних конфліктів. Мультимедійні технології, включаючи інтерактивні презентації, освітні ігри, соціальні мережі та віртуальні симуляції, можуть значно підвищити ефективність цього процесу.

Соціальна компетентність визначається як здатність особистості ефективно взаємодіяти в соціальному середовищі, враховувати соціальні норми та адекватно реагувати на комунікативні виклики. У молодшому шкільному віці ці навички особливо важливі, оскільки саме в цей період відбувається активний процес соціалізації [3].

Формування соціальної компетентності передбачає кілька ключових компонентів:

- **Когнітивний** – розуміння соціальних норм, правил комунікації;
- **Емоційний** – здатність до емпатії, самоконтроль емоцій;
- **Поведінковий** – навички взаємодії, робота в команді, розв'язання конфліктів.

Мультимедійні технології дозволяють створювати умови для активного залучення учнів у навчальний процес та сприяють розвитку соціальних навичок. Основні форми використання мультимедіа включають:

- **Інтерактивні презентації (PowerPoint, Prezi)** – допомагають ілюструвати соціальні ситуації та стимулювати дискусії.
- **Освітні відео та мультфільми** – моделюють реальні соціальні ситуації, розвивають навички емпатії та критичного мислення.
- **Соціальні мережі та форуми** – сприяють обміну думками, навчають комунікації та етичному спілкуванню онлайн.
- **Віртуальні тренажери та симуляції** – дозволяють практикувати соціальну взаємодію в безпечному середовищі.
- **Комп'ютерні освітні ігри (Minecraft: Education Edition, Classcraft)** – сприяють формуванню командної роботи та відповідальності.

Ефективне використання мультимедійних технологій потребує структурованого підходу [2]. Основні етапи впровадження:

1. **Підготовчий етап** – аналіз рівня соціальної компетентності учнів, визначення педагогічних цілей. Це передбачає спостереження за взаємодією учнів у навчальному середовищі, проведення анкетувань та опитувань.
2. **Розробка мультимедійного контенту** – створення презентацій, підбір освітніх відео та інтерактивних вправ. Наприклад, використання анімованих відео для демонстрації соціальних норм чи аналіз поведінки персонажів.
3. **Застосування методів активного навчання** – проведення занять із використанням мультимедійних інструментів. Важливо, щоб мультимедійні технології використовувалися не просто як спосіб подачі інформації, а й для активного залучення учнів до навчального процесу.
4. **Оцінювання ефективності** – проведення анкетування, спостережень та аналізу рівня соціальної взаємодії учнів. Одним із методів може бути оцінювання змін у поведінці учнів через аналіз їхніх комунікативних навичок до і після використання мультимедійних технологій.

Окрім зазначених аспектів, варто приділити увагу персоналізації навчального процесу. Використання адаптивних освітніх платформ, які можуть підлаштовувати контент під індивідуальні потреби учнів, сприятиме більш глибокому засвоєнню соціальних норм та принципів взаємодії.

Результати досліджень підтверджують, що впровадження мультимедійних технологій позитивно впливає на розвиток комунікативних навичок, вміння співпрацювати та розв'язувати конфлікти серед молодших школярів. Зокрема, використання інтерактивних рольових ігор, коли учні змушені взаємодіяти для досягнення спільної мети, є надзвичайно ефективним засобом навчання соціальним навичкам [1].

Таким чином, використання мультимедійних технологій є ефективним засобом формування соціальної компетентності молодших школярів. Інтерактивні інструменти дозволяють учням краще засвоювати матеріал, активно залучатися в навчальний процес та розвивати необхідні комунікативні навички. Результати досліджень підтверджують, що систематичне використання мультимедійних технологій у навчальному процесі сприяє покращенню соціальної взаємодії учнів та їх емоційної зрілості.

Подальші дослідження можуть бути спрямовані на адаптацію мультимедійних технологій до інклюзивної освіти та вивчення довгострокового впливу цифрових засобів на соціальну компетентність дітей. Впровадження сучасних мультимедійних рішень у навчальний процес дозволить зробити освіту доступнішою, цікавішою та ефективнішою для формування ключових навичок ХХІ століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Попов М. Сучасні підходи до розвитку медіаграмотності в освітньому процесі. *Освітньо-науковий простір*. 2024. Т. 1, № 7 (2). С. 131–139. URL: [https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7\(2\)/1.2024.13](https://doi.org/10.31392/onp.2786-6890.7(2)/1.2024.13)
2. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій : посібник / за наук. ред. проф. М. П. Лещенко. К., 2017. 192 с.
3. Matviienko O., Hubarieva D. Diagnosis of the level of social competence among elementary school pupils. *Intellectual archive*. 2021. Т. 10, № 2. URL: https://doi.org/10.32370/ia_2021_06_15

Волик В.В.
аспірант

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ В ОСВІТНІХ, ПЕДАГОГІЧНИХ НАУКАХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОЄКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Звернемося до фундаментальних понять з Українського педагогічного словника С. Гончаренка, за яким «МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ в педагогіці — прийоми, процедури та операції емпіричного і теоретичного пізнання й вивчення явищ педагогічної дійсності... В залежності від аспекту розгляду М. д. в педагогіці поділяються на ... **емпіричні й теоретичні**» [1, с. 206]. Звернемо нашу увагу на літературу щодо **емпіричних і теоретичних** науково-педагогічних методів дослідження. Так, А. Каленський [2, с. 21] виокремлює наступні **емпіричні методи** за проф. Д. Чернілевським: «а) спостереження; б) порівняння; в) обрахунок; г) анкетне опитування; д) співбесіда; е) тести; є) метод проб і помилок». Водночас, інші автори [5, с. 36] подають дещо відмінну, але схожу класифікацію: «вивчення літератури, документів і результатів діяльності, спостереження, опитування (бесіда, інтерв'ю, анкетування), оцінювання (метод експертів), тестування, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, дослідницька педагогічна робота, експеримент і т.п.». Варто звернути увагу, що в науковій педагогічній літературі ми бачимо велику кількість класифікацій. А, враховуючи різноманітність підходів та специфіки роботи в освітніх і педагогічних науках, автор погоджується з Дубасенюк О.А., що дослідник має право на вибір класифікацій на власний розсуд, виходячи з завдань та мети власного дослідження та обґрунтованих причин свого вибору [3, с. 23-24]. Таким чином, порівнявши дві класифікації, виходячи з завдань дисертаційного дослідження автора на тему «Організаційно-педагогічні умови функціонування проєктної технології в старшій школі шкільних систем у федеральних землях Німеччини» зупиняємося на таких методах емпіричних досліджень: *а) спостереження; б) бесіда; в) анкетування; г) педагогічний експеримент; д) вивчення шкільної документації; е) психолого-педагогічне тестування; є) аналіз результатів діяльності учнів.*

Повертаючись до історії емпіричних досліджень, спостерігаємо перші згадки про емпіричні підходи в педагогіці в Дж. Локка [7, с. 36] з його емпірикосенсуалістичною концепцією вже в XVII ст., що, однак, ще є дуже далеким до сучасних емпіричних педагогічних досліджень. Методи **спостережень, бесід, педагогічних експериментів та аналізу результатів діяльності учнів** можуть розглядатися з багатьох точок зору, однак, маємо безліч прикладів ще з античних часів, як в Древній Греції, так і в Древньому Римі, де були присутніми школи, де застосовувалися дані методи досліджень. Розвитку цих методів досліджень багато присвятили Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, И. Г. Песталотці, Ф. Фребель, Р. Оуен [1, с. 103]. **Тестування** почали застосовувати з 1864 у Великобританії, а термін «тест» запровадив американський психолог Дж. Кеттел (1890) [1, с. 329].

Анкетування як сучасний метод з'явилося вже в 60-х рр. ХХ століття, тоді як витoki даного методу ми спостерігаємо вже в середині ХІХ ст. у багатьох містах Європи, коли почали організовувати анкетування для потреб державної влади, а з початку ХХ ст. такі опитування стали регулярними [11]. Питаннями **моделювання** в сучасному розумінні для педагогічних досліджень почали займатися В. Штофф, В. Шинкарук, Г. Балл, С. Гончаренко та інші, що датуються ще 60 р. ХХ століття [8, с. 88-89]. Термін «порівняльна педагогіка» вперше використав французький педагог М. А. Ж. Паризький (1775—1848) [1, с. 265]. Однак метод **порівняння** в педагогічних дослідженнях, починаючи від «батька порівняльної педагогіки» Марка-Антуана Жюльєна [6, с. 6], почав знаходити місце в дискусіях таких науковців як Ф. Хілкер, Ф. Шнайдер, У.Т. Гарріс, Б. Холмз та інші [6, с. 7]. У 50-х, 70-х, а особливо – у 90-х роках ХХ століття спостерігалися відчутні трансформації порівняльного методу в педагогіці, а особливо на початку ХХІ століття, де, наприклад, М. Брей та інші педагоги-філософи розмірковують над завданнями порівняльної педагогіки нового тисячоліття [6, с. 9]. За словами О.А. Дубасенюк спеціальні методи **аналізу** датуються ще 1640 р., а більш формалізований метод – вже в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. [9, с. 132]. Як аналіз, так і **синтез**, зрештою, як **індукція** та **дедукція** – слова, відомі нам з Античних часів, а тому застосовувалися в різних галузях науки в наближеному до сучасного наукового розуміння вже в період становлення філософських та природничих основ наукових досліджень – у ХVІІІ-ХІХ ст. Так, новий науковий метод – обробку результатів за допомогою **індукції** – знаходимо вже в праці англійського вченого Ф. Бекона «Органон» від 1620 р. [1, с. 240]. Такі подальші методи як **абстракція і конкретизація, класифікація, узагальнення** завжди існували на рівні формальної логіки ще з Античних часів [10, с. 3, с. 37, с. 38, с. 91], хоча у вигляді конкретних методів педагогічних досліджень починають зустрічатися вже наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., а своє оформлення як методи отримали вже в другій половині ХХ століття.

Звернемося до першого розділу дисертаційного дослідження, а саме: «Теоретико-методичні основи становлення проектної діяльності в шкільних системах федеральних земель Німеччини», де, насамперед потрібно проаналізувати шкільні системи федеральних земель Німеччини, адже дана держава має федеративний устрій і освіта, в даному випадку – шкільна, належить до компетенції адміністративних одиниць – т. зв. федеральних земель. Природньо, буде застосовуватися **аналіз** як теоретичний метод дослідження. На наступному етапі завдання полягає в розкритті історичних періодів розвитку, педагогічних теорій та дидактичних принципів проектної діяльності, де, окрім аналізу, широке застосовування отримують **класифікація** та **узагальнення** з переліку теоретичних методів дослідження. На завершальному етапі проведення дослідження для першого розділу дисертаційної роботи належить розглянути функціонування проектної технології в шкільних системах федеральних земель Німеччини, де комплекс методів дослідження розширюється, окрім вказаних вище, до **індукції** та **дедукції**, а також **абстракції** та **конкретизації**. Тут варто звернути увагу на багатшаровість або багаторівневість та комплексність дослідження, оскільки тут маємо справу не з однією уніфікованою системою освіти у державі, а з 16-ма, згідно федерального устрою держави. При цьому, хоч в переважній більшості системи і мають спільні риси, слід враховувати неоднорідність законодавства, організаційних та педагогічних умов, в яких функціонує проектна технологія навчання. Так, механізми реалізації даної технології неоднорідно розподілені в законах про освіту та інших підзаконних актах (постановах,

розпорядженнях земельних урядів, міністерств освіти тощо) та безпосередніх засадничих документах, якими керуються або які приймають безпосередньо загальноосвітні навчальні заклади на місцях. Отже, тут потрібно проаналізувати окремі випадки в кожній з федеральних земель, де передбачаються індуктивні висновки, як мінімум: а) реалізацію проєктної технології навчання організовано на земельному рівні (в рамках закону про освіту, підзаконними актами міністерства освіти); б) реалізацію проєктної технології навчання організовано на місцевому рівні в загальноосвітніх навчальних закладах завдяки свободі вибору організаційних форм навчання в рамках навчального плану; в) певні «серединні явища», де реалізацію проєктної технології навчання організовано за допомогою подібних або схожих інструментів. При цьому, поле для пошуку залишається досить широким протягом всього дослідження, і тут допоміжні методи **абстракції** та **конкретизації** можуть прийти на допомогу. Окрім вище згаданих, останній метод приходитиме на допомогу протягом проведення дослідження для другого розділу дисертаційного дослідження, де ми будемо аналізувати організаційно-педагогічні умови функціонування проєктної технології у шкільних системах федеральних земель Німеччини. Окрім **аналізу**, **індукції** та **дедукції** як методів досліджень додаватиметься метод **моделювання**, де потрібно буде вивести «Модель проєктної технології у шкільних системах федеральних земель Німеччини», де будуть закладені обґрунтовані передумови для реалізації даної або схожої моделі проєктної технології навчання в шкільній системі України. До наступних двох підрозділів другого розділу дисертаційного дослідження буде застосовано **аналіз** як один з провідних методів дослідження, де належить послідовно проаналізувати організаційні та педагогічні умови функціонування проєктної технології в шкільних системах федеральних земель Німеччини. При цьому у випадку організаційних умов основна увага буде концентруватися на (типових) навчальних планах, де відбувається проєктне навчання. Приведемо приклад у федеральній землі Баварія: в рамках законодавства ще до 2010 року було введено два види семінарів:

- Науково-пропедевтичний семінар (W-Seminar);
- Проєктний семінар для навчальної та професійної орієнтації [13, с. 9].

Перший семінар забезпечує дослідницьке навчання та початкову наукову роботу школярів. Другий семінар забезпечує можливість працювати з партнерами поза школою ще під час навчання в школі та набиратися свого першого досвіду з огляду на професійну орієнтацію [13, с. 9]. «В рамках приблизно річної *проєктної роботи* у співпраці з партнерами зі світу професій відбувається, особливо, підтримка особистісної та методичної компетенції молодих дорослих (в даному випадку – «учнів старшої школи)» [13, с. 9]. Отже, на конкретному прикладі ми не можемо стверджувати, що такий підхід реалізовано в рамках решти федеральних земель Німеччини, і це буде перевірено в подальшому дослідженні. АЛЕ: **моделювання** як метод дослідження дає нам можливість вибрати найкращу модель з врахуванням створених/задокументованих законодавчих, організаційних та педагогічних умов для функціонування проєктної технології навчання в Німеччині. З ідеальної точки зору – конкретний приклад Баварії не відображає реальний стан справ по всій державі, автор це розуміє, проте, коли ми говоримо про «модель» (М.) словник нам подає «несправжню» картину для розуміння предмету та об'єкту нашого дослідження «У широкому розумінні М. визначають як «будь-який аналог, образ (уявний, умовний) певного об'єкта, процесу, явища («оригіналу» даної моделі), що використовується як його «замінник». Метою побудови М. є створення штучних об'єктів, за допомогою яких

з суттєвих для подальшого використання М. позицій подаються (відображаються реально явища і/або системи)» [10, с. 44]. В рамках проведення дослідження необхідно проаналізувати педагогічні умови для функціонування проєктної технології навчання в 16 шкільних системах Німеччини, підготувати обґрунтування для реалізації виявлених педагогічних умов в Україні. Висновки, отримані при проведенні дослідження в другому розділі будуть основоположними для третього розділу дисертаційного дослідження, для якого належить вибрати саме ту МОДЕЛЬ, яку пропонуватиметься реалізувати в рамках старшої школи шкільної системи України. Саме від вибору цієї моделі «буде залежати» її реалізація в Україні. Проведення дослідження в рамках другого розділу потребуватиме також практичної частини, зокрема, з застосуванням *емпіричних методів* досліджень безпосередньо в Німеччині, в залежності від поточних можливостей, онлайн або оффлайн: *спостереження, бесіда, анкетування, вивчення шкільної документації, аналіз результатів діяльності учнів*. Серед ряду запропонованих методів основними будуть, передовсім, *спостереження*: при цьому метод дозволяє нам проводити його в умовах природних і експериментальних [1, с. 318], при неможливості проводити спостереження оффлайн, існують сучасні можливості інформаційно-комунікаційних технологій для застосування даного емпіричного методу. Додатково до вище згаданого методу *бесіда* стає одним з основних методів, оскільки, виходячи з поточних можливостей, учасників процесу реалізації проєктної технології навчання (керівництво школи, вчитель, учень, «зовнішній партнер») можна опитувати як онлайн, так і оффлайн. При цьому, як передбачають вимоги даного методу, в першій частині потрібно підготувати необхідні – наперед продумані – запитання для підтвердження/спростування гіпотез, висунутих на початку дисертаційного дослідження. В процесі вивчення організаційно-педагогічних умов можна скористатися методом *анкетування* вчителів німецьких шкіл, для виявлення, приміром, *підвищення методичної компетенції* вчителів при роботі з «зовнішніми партнерами» в рамках проєктної роботи учнів, а опитування тих же учнів – для перевірки *підвищення мотивації та успішності* в результаті застосування проєктної технології навчання, в тому числі для обґрунтування реалізації даної моделі в Україні. В залежності від доступності та наявності/відсутності захисту персональних даних може застосовуватися *аналіз результатів діяльності учнів та вивчення шкільної документації* як допоміжні методи дослідження, які за умови успішного моделювання застосування проєктної технології могли б додатково підтвердити правильність гіпотез.

Отже, обравши відповідну модель, в рамках третього розділу дисертаційного дослідження належить провести «Аналіз особливостей функціонування проєктної технології в шкільній системі України та шкільних системах федеральних земель Німеччини». В рамках першого підрозділу автор буде застосовувати теоретичний метод *порівняння* шкільної системи України та шкільних систем федеральних земель Німеччини. Знову ж таки, аналізуючи шкільні системи в Німеччині, потрібно вибрати узагальнену, щонайменше, одну модель для порівняння зі шкільною системою в Україні. Ретроспективно, варто зазначити, що завдання для автора дисертаційного дослідження на даному етапі полегшено, щонайменше, з двох причин:

- введена 12-річна шкільна освіта в рамках шкільної реформи «Нова українська школа», реалізація якої почалася з 2018 року. В Німеччині, здебільшого, в рамках гімназійної навчальної траєкторії навчання теж триває 12 років.

- переведення з 3-го, і одразу до 5-го класу загальноосвітньої середньої школи, коли навчання тривало всього 10 років, в Україні більше не відбувається, як мінімум, з 2000 року.

Обидві вище названі причини говорять про можливість порівняти шкільні системи України з точки зору організаційних та педагогічних умов, що дає підстави для більш «гармонійних» передумов для реалізації проектної технології навчання в шкільній системі України.

Третій, найважливіший розділ дисертаційного дослідження «Аналіз особливостей функціонування проектної технології в шкільній системі України та шкільних системах федеральних земель Німеччини» передбачає **порівняння** шкільної системи України та шкільних систем федеральних земель Німеччини. Оскільки в рамках другого розділу буде вивчено і сформульовано саме модель функціонування разом з організаційними та педагогічними умовами шкільної та позашкільної системи України для застосування моделі проектної технології шкільних систем федеральних земель Німеччини у шкільній та позашкільній системі України, обрана модель та організаційно-педагогічні умови будуть випробовуватися в рамках **педагогічного експерименту**. Конкретні, нехай і експериментальні, але наближені до реальних, організаційні та педагогічні умови мають бути сформульовані в другому розділі.

Виходячи з наявних відомостей щодо особливостей дисертаційного дослідження та проаналізований вище план щодо застосування методів дослідження в освітніх, педагогічних науках, і зокрема – в дисертаційному дослідженні автора, будуть застосовуватися такі **основні** та **допоміжні** методи дослідження: **Емпіричні (спостереження, бесіда, педагогічний експеримент, бесіда, анкетування, вивчення шкільної документації, аналіз результатів діяльності учнів). Теоретичні (аналіз, порівняння, моделювання, класифікація, узагальнення, абстракція і конкретизація, індукція і дедукція, синтез.**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко; [гол. ред. С. Головко]. – Київ: Либідь, 1997. – 373 с.
2. Каленський А. Емпіричні методи дослідження системи розвитку професійно-педагогічної етики / А. Каленський // Проблеми підготовки сучасного вчителя. - 2015. - Вип. 11(1). - С. 20-25.
3. Дубасенюк О.А. Методи науково-педагогічного дослідження у загальній системі методологічного становлення молодих дослідників // Нові технології навчання: наук. метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2016. – Вип. 89. – Ч. II. – С. 21-26.
4. Малихін О. В., Липчеська І. Л. Сучасні наукові методи досліджень в педагогіці. Робоча програма навчальної дисципліни для здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки» / О. В. Малихін, І. Л. Липчеська. [Електронне видання]. – Київ: Педагогічна думка, 2023. – 17 с.
5. Староста В.І., Товканець Г.В. Методологія та методи науково-педагогічних досліджень: навчально-методичний посібник. – Мукачево: МДУ, 2015. – 64 с.
6. Локшина О. Порівняльна педагогіка: здобутки двохсотлітнього розвитку та сучасні проблеми / О. Локшина // Порівняльно-педагогічні студії. - 2010. - № 3-4. - С. 6-15.

7. Завгородня Т.К. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник / Т.К.Завгородня, Л.М.Прокопів, І.В.Стражнікова. - Івано–Франківськ, 2014. – 160 с.
8. Клим'юк Юрій-Станіслав. Формування аксіологічної компетентності вчителя музики і хореографії на засадах інтеграційного підходу. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії з галузі знань 01 Освіта, за спеціальністю 014 Середня освіта (музичне мистецтво). Український державний університет імені Михайла Драгоманова. Київ, 2024.
9. Дубасенюк О.А. Методологія та методи науковопедагогічного дослідження: навч.-методичний посібник. – Житомир: Полісся, 2016. – 256 с.
10. Термінологічний словник з моделювання в системі відкритої освіти / упорядники Ніколаєва К.В., Наконечна Л.М., Бабенко Ю.М. – Суми: СОШПО, 2011. – 96 с. (режим доступу: http://ir.soippo.edu.ua/bitstream/123456789/103/1/Nakonechna_Nikolaeva_%20Glossary.pdf, останнє звернення – 10.01.2025).
11. <https://vue.gov.ua/%D0%90%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F#.D0.86.D1.81.D1.82.D0.BE.D1.80.D0.B8.D1.87.D0.BD.D0.B0.D0.B4.D0.BE.D0.B2.D1.96.D0.B4.D0.BA.D0.B0> (останнє звернення – 10.01.2025).
12. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя, 2013. – Вип. 32 (85). – 596 с.
13. Die Seminare in der gymnasialen Oberstufe. Bayerisches Staatsministerium für Unterricht und Kultus. 2. Auflage, 2008.

Пузир Юлія Володимирівна
студентка спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Гай Вікторія Романівна
викладач вищої кваліфікаційної категорії

*КЗЛОП «Бродівський фаховий педагогічний
коледж ім. Маркіяна Шашкевича»*

ЛОГОПЕДИЧНЕ ОБСТЕЖЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.

Що таке логопедичне обстеження? Що входить в нього? Етапи обстеження. Чи є воно важливе для дітей дошкільного віку? Чому?

Логопедичне обстеження - це детальний аналіз мовленнєвого розвитку дитини, який проводить логопед. **Мета** - виявити наявні або потенційні проблеми з мовленням, визначити їх причини та скласти індивідуальну програму корекції.

Основні етапи логопедичного обстеження:

* **Спостереження:** Логопед спостерігає за дитиною в різних ситуаціях (гра, спілкування з дорослими та іншими дітьми) для оцінки загального розвитку, емоційного стану та особливостей поведінки.

* **Бесіда з дитиною:** Логопед задає дитині запитання, які дозволяють оцінити рівень її словникового запасу, граматичну будову мовлення, здатність будувати розповіді.

* **Обстеження звуковимови:** Логопед перевіряє, як дитина вимовляє окремі звуки, склади та слова.

* **Оцінка фонематичного слуху:** Перевіряється здатність дитини чути і розрізняти звуки мови.

* **Обстеження мовного аналізу і синтезу:** Оцінюється здатність дитини ділити слова на склади, визначати перший і останній звук у слові.

* **Обстеження загальної моторики:** Оцінюється координація рухів, дрібна моторика.

* **Обстеження артикуляційного апарату:** Перевіряється рухливість мови, губ, язика.

Що перевіряє логопед під час обстеження?

* **Звуковимову:** Чи правильно дитина вимовляє всі звуки рідної мови?

* **Словниковий запас:** Наскільки багатий словниковий запас дитини, чи вміє вона правильно називати предмети, дії, ознаки?

* **Граматичний лад мовлення:** Чи правильно дитина будує речення, чи використовує відмінки, числа, роди?

* **Зв'язне мовлення:** Чи вміє дитина складати розповіді, переказувати тексти, відповідати на запитання?

* **Фонематичний слух:** Чи розрізняє дитина звуки на слух, чи вміє аналізувати звукову структуру слів?

* **Артикуляційний апарат:** Чи правильно дитина рухає мовою, губами, язиком під час мовлення?

* Загальний розвиток мовлення: Оцінюється розуміння мови, використання мовлення в різних ситуаціях, розвиток мовлення в ігровій діяльності.

Чому важливо пройти логопедичне обстеження?

Чим раніше будуть виявлені мовні та мовленнєві труднощі, тим ефективнішим може бути корекційне навчання. * Індивідуальний підхід: оскільки кожна дитина унікальна, програма корекції також підбирається індивідуально: своєчасна корекція допомагає уникнути труднощів у навчанні, спілкуванні та соціальній адаптації. * Підвищення самооцінки дитини: успіхи в логопедичній корекції підвищують впевненість дитини в собі.

Коли слід звертатися до логопеда?

Якщо ви підозрюєте, що ваша дитина має мовні проблеми, вам слід негайно звернутися до логопеда. Ознаки того, що вам може знадобитися професійна консультація, включають:

Пізній початок мовлення: дитина починає говорити пізніше, ніж її однолітки.

Низький словниковий запас: використовується мало слів, які часто повторюються.

Труднощі з вимовою: вимова неправильна і замінюється іншими звуками.

Труднощі зі складанням речень: дитина не може скласти просте речення або робить багато помилок.

Пам'ятайте, що своєчасна допомога логопеда може значно покращити мовленнєвий розвиток вашої дитини та привести до успішного майбутнього!

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

УДК 519.86

Поліщук І.В.

асистент кафедри програмного забезпечення систем

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАДАЧІ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ТУРИСТИЧНОГО РУХУ

У сучасних умовах розвитку туристичної галузі, особливо в контексті глобалізаційних процесів та стрімких змін економічного середовища, оцінювання рівня туристичних потоків відіграє ключову роль у формуванні ефективної стратегії управління туристичною сферою. Цей процес передбачає детальний аналіз основних показників, які визначають масштаби та динаміку туристичного руху, а також комплексний розгляд внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на туристичну активність.

Завдання оцінювання рівня туристичного руху у конкретному регіоні спрямоване на визначення як кількісних, так і якісних характеристик туристичних потоків, що дозволяє отримати обґрунтовані дані для прийняття стратегічних та оперативних управлінських рішень. У рамках цього завдання проводиться аналіз тенденцій розвитку туризму, моделювання впливу різних соціально-економічних факторів на туристичні потоки та розробка прогнозних сценаріїв для забезпечення сталого розвитку туристичної галузі.

Нехай маємо об'єкт дослідження R_C – регіон для оцінювання рівня туристичного руху у відповідній країні C . Об'єкт дослідження R_C будемо розглядати, як складну систему. $E = \{e_1; e_2; \dots; e_n\}$ – множина респондентів (туристів), що оцінювали різні аспекти туризму у регіоні R_C . На основі різних показників (критеріїв) оцінювання аспектів туризму будуються нечіткі моделі та методи інформаційної технології оцінювання рівня туристичного руху. Особа, що приймає рішення (ОПР) може задати множину параметрів системи, враховуючи її фактори. На основі цього, потрібно оцінити рівень туристичного руху об'єкта дослідження. В результаті отримується кількісна оцінка та лінгвістичний рівень туристичного руху відносно різних аспектів дослідження туризму у регіоні.

Системну теоретико-множинну модель оцінювання рівня туристичного руху можна представити наступним чином:

$$M(R_C, T, F, K, M_I) | Y \quad (1)$$

Відомими є: R_C – регіон для оцінювання рівня туристичного руху; T – множина цілей оцінювання рівня туристичного руху; F – множина факторів, що впливають на рівень туристичного руху; K – множина показників (критеріїв) оцінювання різних аспектів туризму; M_I – моделі та методи інформаційної технології опрацювання вхідних даних, що залежить від R_C, T, F, K . Невідомим є результати оцінювання: Y – кількісна оцінка та лінгвістичний рівень туристичного руху відносно різних аспектів дослідження туризму у регіоні.

Для всебічного оцінювання рівня туристичного руху розроблено комплекс моделей та методів інформаційної технології, які охоплюють низку ключових аналітичних завдань: M_1 – аналіз рівня туристичного руху з урахуванням стану інфраструктури та доступності туристичних об'єктів [1]; M_2 – оцінювання доцільності та ефективності інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури [2]; M_3 – прогнозування рівня ймовірності повторного відвідування туристами певного регіону [3]; M_4 – оцінювання туристичних регіонів з точки зору принципів сталого розвитку; M_5 – аналіз іміджу туристичного напрямку та його впливу на привабливість регіону; M_6 – дослідження динаміки розвитку туризму в умовах змін економічного середовища. Цей підхід дозволяє не лише комплексно оцінити туристичні потоки, а й сприяти ухваленню обґрунтованих управлінських рішень для ефективного розвитку туристичної сфери.

Схематично оцінювання рівня туристичного руху можна зобразити наступним чином, рис. 1.

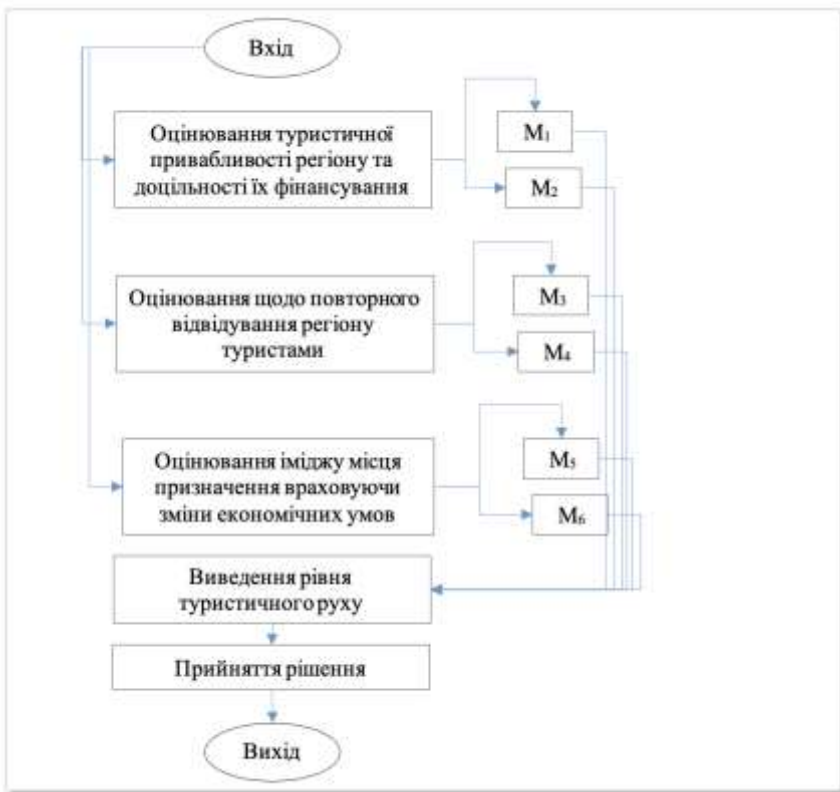

Рис. 1. Схеми оцінювання туристичного руху

Рис. 1 ілюструє схему оцінювання туристичного руху на основі вирішення задач M_1 – M_6 , згрупованих у три основні напрями: аналіз туристичної привабливості регіону та

доцільності фінансування його розвитку; оцінювання ймовірності повторного відвідування регіону туристами; дослідження іміджу туристичного напрямку з урахуванням економічних змін. Після вирішення цих задач визначається рівень туристичного руху з різних аспектів розвитку регіонального туризму. Отримані дані використовуються для ухвалення ефективних управлінських рішень.

Розв'язання задачі оцінювання рівня туристичного руху є важливим для широкого кола зацікавлених сторін, зокрема:

1. *Місцеві органи влади та державні установи* для формуванні стратегій розвитку туризму, інвестуванні в інфраструктуру та культуру регіону.
2. *Підприємства туристичної галузі* для прогнозування попиту, покращення якості послуг і розробки ефективних маркетингових стратегій.
3. *Інвестори та фінансові установи* для капіталовкладень, аналізувати ризики та оцінювати перспективи інфраструктурного розвитку.
4. *Місцеві громади та туристи*. Жителі можуть отримати зростання зайнятості, а туристи користуються покращеними умовами подорожей.

Таким чином, сформульована задача оцінювання рівня туристичного руху представлена у вигляді системної теоретико-множинної моделі. Застосування такого підходу дає змогу отримати як кількісні, так і якісні характеристики туристичного руху, що є основою для прийняття стратегічних і тактичних управлінських рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поліщук І.В. Нечітка модель оцінювання рівня туристичного руху щодо інфраструктури та доступності/ Поліщук І.В., Поліщук В.В., Повханич В.І.// Наукові записки, науково-фахове видання. – Львів: Українська академія друкарства, 2023. – №1(66). – С.104-116. doi: 10.32403/1998-6912-2023-1-66-104-116
2. Поліщук І.В. Модель підтримки прийняття рішень щодо доцільності фінансування у розвиток туристичної інфраструктури/ Поліщук І.В., Дурняк Б.В.// Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Математика і інформатика», 2024. – 44(1). – С.155-167. [https://doi.org/10.24144/2616-7700.2024.44\(1\).155-167](https://doi.org/10.24144/2616-7700.2024.44(1).155-167)
3. Поліщук І. В. Інформаційно-інтелектуальна платформа оцінювання прогнозованої поведінки туристів щодо повторного відвідування регіону. Управління розвитком складних систем. Київ, 2024. № 60. С. 183 – 191, [dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2024.60.183-191](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2024.60.183-191).

Часник Дмитро Васильович
провідний науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки
та судових експертиз
Служби безпеки України,
м. Київ

ЗАСТОСУВАННЯ СЕЛЕКТИВНОГО ЛАЗЕРНОГО ВІДПАЛУ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ ІНТЕГРАЛЬНИХ МАГНІТНИХ ДАТЧИКІВ

Ринок пристроїв із магнітними датчиками переживає інтенсивне зростання, зумовлене підвищеним попитом на магнітні датчики в побутовій електроніці, як-от датчики обертання та електронні компаси в смартфонах і переносних пристроях, датчики лінійного положення й датчики кута для безщіткових двигунів постійного струму, додатки для визначення кута повороту кермового управління з підсилувачем і електронного управління дросельною заслінкою в автомобільній промисловості. За оцінками компанії MarketsandMarkets, що займається маркетинговими дослідженнями та консалтингом, ринок магнітних датчиків зросте з \$4,3 млрд у 2020 році до \$6,2 млрд у 2025 році, тобто сукупний річний темп зростання складе 7,7% [1]

Для максимізації ефектів магнетоопору датчиків традиційно використовувався термічний відпал. Однак цей підхід вимагає декількох етапів процесу для виробництва датчиків з різною магнітною орієнтацією, які встановлюються в багатокристалльні корпуси або обробляються як інтегровані монолітні корпуси. Відповідно, для того щоб відповісти на виклики ринку, необхідні нові підходи, що дають змогу спростити технологічний процес, забезпечити масштабованість до меншої площі, що займається, і зробити виробництво інтегрованих монолітних датчиків більш рентабельним

Магнітні сенсори - це мікросхеми, дуже чутливі до магнітних полів. Вони можуть бути реалізовані на основі гігантського магнетоопору (Giant magnetoresistance, GMR) або тунельного магнетоопору (Tunnel magnetoresistance, TMR).

Простий GMR або TMR магнітний сенсор складається з двох магнітних шарів усередині електричного кола. Електричний опір нижчий, коли два напрямки намагнічування шарів паралельні, і вищий, коли вони не паралельні. Якщо намагніченість одного з шарів фіксована, то зміна електричного опору слідує за напрямком намагнічування іншого шару, що призводить до функціональності датчика за рахунок так званого ефекту спінового, або тунельного, клапана. Програмування структури магнітного GMR- або TMR-сенсора включає установку магнітної орієнтації еталонного (фіксованого) магнітного шару в бажаному напрямку чутливості. Обрана орієнтація намагніченості визначає вісь чутливості. Це програмування, також відоме як закріплення, може бути виконано нагріванням структури датчика вище за температуру магнітного блокування (точки Кюрі) антиферомагнітної (antiferromagnetic, AFM) плівки, що перебуває поруч до процедури та використовується для фіксації намагніченості еталонного шару. При цьому прикладається зовнішнє магнітне поле, досить велике, щоб наситити еталонний шар уже в

новому обраному напрямку. Інакше кажучи, під час охолодження в зовнішньому полі насичений еталонний шар фіксується (закріплюється) у запрограмованому напрямку. Як альтернатива для визначення напрямку програмування під час охолодження може використовуватися анізотропія магнітної форми подовжених сенсорних елементів.

Найпростіший спосіб домогтися цього - використовувати для магнітного відпалу велику піч, яка може нагрівати всю пластину (або кілька пластин) у регульованому однорідному магнітному полі. Перевага такого підходу полягає в одночасному обробленні великої кількості пластин у пакетному режимі, хоча є і пов'язаний із цим недолік - можливі неоднорідності оброблення всередині пакета пластин або від пластини до пластини між партіями. Як неоднорідності в процесі обробки виступають відмінності в температурі або напруженості магнітного поля.

Ще один істотний недолік - складність націлювання на різні частини однієї і тієї ж пластини для різних умов програмування. Це необхідно, наприклад, для організації двох або чотирьох окремих датчиків в одній мікросхемі датчика, що часто робиться для підвищення чутливості та температурної стабільності.

Підходи з використанням декількох кристалів для розв'язання цієї проблеми дорогі та важкі для точної реалізації, що призводить до обмеженої мініатюризації, зниження продуктивності та більш високої вартості. Загальний час процесу (включно з нагріванням і охолодженням), площа цеху і витрати на енергоносії для цього підходу також великі і роблять великий внесок у загальну собівартість виробництва.

Альтернативний підхід, який збільшує гнучкість програмування датчиків, полягає в тому, щоб вбудувати на пластину локальні резистивні нагрівальні лінії. Ці лінії можуть бути спроектовані так, щоб локально нагрівати тільки один датчик і встановити його вісь чутливості незалежно від сусідніх датчиків. Доступ до нагрівачів та їх увімкнення можна реалізувати, використовуючи стандартні промислові методи дослідження пластини, а поля можна прикладати локально за допомогою зовнішнього електромагніту або постійного магніту. Для того щоб задати різні осі чутливості або сформувані мостові структури, цей підхід дає змогу повністю гнучко програмувати датчики безпосередньо на рівні пластини. З іншого боку, покрюковий процес зондування є відносно повільним і, отже, для досягнення заданих обсягів виробництва вимагає значних потужностей. Крім того, важко досягти високого ступеня відтворюваності та надійності електричних контактів та ліній тонкоплівкових нагрівачів, і тому однорідність пластини та відтворюваність процесу також є проблемою.

Усі перераховані підходи обмежують доступну пропускну здатність для правильного програмування складних сенсорних пластин і призводять до високої вартості виробництва в поєднанні з потенційною втратою кристалів через складність обробки.

Ключовою особливістю нової технології microVEGA xMR компанії 3D-Micromas AG є комбінація селективної лазерної плями з локальним, регульованим у напрямку магнітним полем безпосередньо на місці нагрівання. При застосуванні магнітного поля з правильною орієнтацією лазерна пляма нагріває рівно одну область сенсора. З датчиками різних габаритів, для досягнення відповідних розмірів плями, можна працювати за допомогою рухомої маски з сервоприводом і запрограмованим керуванням.

Лазер є унікальним інструментом для вибіркового нагріву, оскільки зона термічного впливу за межами області датчика становить лише кілька мікрометрів. У результаті окремі датчики можуть бути розміщені максимально близько один до одного, а підсилювач і логічні схеми, тобто зчитувальна електроніка, можуть бути розміщені

ближче або нижче елементів датчиків. При цьому енергією лазера можна керувати досить точно, щоб не пошкодити захисні шари. Крім того, ця технологія не вимагає присутності на місці засобів управління і дає змогу встановлювати інструмент програмування за межами дорогої внутрішньої чистої кімнати.

У системі *microVEGA xMR* використовується лазер ближнього інфрачервоного діапазону (*near-infrared, NIR*) з наносекундною тривалістю імпульсу. Наносекундний вплив забезпечує оптимальне поширення тепла, а довжина хвилі ближнього ІЧ-діапазону поєднує найекономічнішу та найнадійнішу конструкцію лазера з гарним поглинанням для багатьох різних матеріалів, що використовуються для магнітних сенсорів. Необхідний нагрів для будь-яких обраних матеріалів проводиться з урахуванням їхніх властивостей, а за допомогою програмованої енергії лазерного імпульсу нагрів може бути легко налаштований для різних ділянок датчика.

Природно, що застосовувана ефективна енергія імпульсу різниться для різних продуктів. Інструмент дає змогу встановлювати енергію імпульсу в дуже широкому діапазоні, щоб пристосуватися до роботи з різними матеріалами для конкретних конструкцій. Енергія імпульсу регулюється атенуатором із сервоприводом із рекурсивним керуванням. Можливі енергії імпульсу знаходяться в широкому діапазоні 0-500 мДж/см². За допомогою керованої маски розмір плями може бути змінений у будь-якій прямокутній формі від 10x10 до 300x300 мкм².

Сильне магнітне поле створюється комбінацією постійних магнітів. Для забезпечення величин індукції магнітного поля, близьких до 1 Тл, і підтримання однорідності конструкція магнітного блоку була оптимізована за допомогою комп'ютерного моделювання. Точний магнітний потік на поверхні пластини можна змінювати, коригуючи відстань по осі Z між магнітним блоком і поверхнею пластини (діапазон 1-50 мм). Магнітний блок можна повертати з високою точністю $\pm 0,01^\circ$ на будь-який кут.

Пропускна здатність установки оптимізується за рахунок використання режиму програмування "на льоту". У цьому режимі для того, щоб забезпечити найефективнішу синхронізацію лазерних імпульсів із системою руху на основі координатного столу, елементи магнітного датчика, що мають бути запрограмовані на однакову орієнтацію, розміщуються на рівній відстані й уздовж однієї прямої лінії впоперек пластини. Очевидно, що для великомасштабного виробництва оптимальним підходом є саме синхронізована обробка "на льоту".

Результуючий підхід до селективного відпалу і програмування, який забезпечується комбінацією лазера і магнітного поля, служить ключем до одноетапного процесу виробництва сенсорних пристроїв. Не потрібні ні нарізування заготовок і їх роздільне встановлення під час корпусування, ні доволі повільне механічне позиціонування і контакт у режимі роботи, подібному до тестового зонда.

Порівняно з традиційними підходами, описаними вище, селективний лазерний відпал для програмування магнітних датчиків дає низку суттєвих переваг.

Порівняно з нагріванням у печі лазерне програмування забезпечує повну гнучкість у виборі точного розташування точки пластини для нагрівання в конкретних умовах. Таким чином, він дозволяє легко створювати ефективні багатовісні датчики з меншими кристалами датчика. Висока швидкість також призводить до скорочення загального часу обробки і збільшення пропускної здатності. Що ще більш важливо - потужність лазера можна точно відрегулювати для досягнення оптимального вирівнювання опорного шару і загальних оптимізованих характеристик датчика по всій пластині.

Порівняно з нагрівальними елементами на пластині лазерне програмування забезпечує більш простий і швидкий процес виготовлення пластини з меншою кількістю етапів обробки (не потрібне виготовлення нагрівальних елементів) і, отже, більш низьку собівартість кінцевого продукту. Крім того, потужність нагріву дуже однорідна по всій поверхні пластини і не залежить від однорідності виготовлених ліній нагріву. Ділянки, що нагріваються, також можуть бути розділені в міру необхідності на менші ділянки, до того ж навіть довільної форми, що допомагає адаптуватися до складної геометрії датчика й уникнути нагрівання інших елементів на пластинах. У такий спосіб вдається запобігти виникненню механічних напружень, які можуть виникнути внаслідок загального нагрівання в печі або механічного контакту локальних нагрівальних елементів. Весь процес є безконтактним, без зносу інструменту та не потребує жодних витратних матеріалів, окрім стандартних для даного виробництва.

Технологія microVEGA xMR компанії 3D-Micromac AG для селективного лазерного програмування магнітних датчиків - це вже схвалена промисловим виробництвом технологія з багатьма перевагами. Завдяки одноетапному процесу це рішення значно знижує витрати на виготовлення сенсорних чипів. На сьогодні селективний лазерний відпал microVEGA xMR вважається найбільш ефективною технологією з погляду вартості, продуктивності, відсоткового виходу і якості (чутливості) для точного програмування магнітних сенсорних пристроїв. Процес на установці MicroVEGA xMR повністю автоматизований і може бути запрограмований для різних конструкцій сенсорів і пластин на основі технологічної карти. Перехід від GMR до TMR виконується тільки шляхом вибору правильного техпроцесу. Усі важливі дані про інструмент під час програмування можуть бути систематизовані за типом продукту, збережені у файлах у вигляді логів (журналів) і за необхідності передані через стандартні інтерфейси передачі даних.

Ключові особливості microVEGA xMR:

- висока продуктивність: до 500 000 датчиків/год;
- дуже висока однорідність енергії - призводить до поліпшеної якості сенсора;
- обробка пластин розміром до 300 мм;
- гнучке програмування на основі технологічних карт для управління всіма параметрами системи, включно з енергією імпульсу, розмірами датчика, відстанню між датчиками, магнітною орієнтацією і магнітним потоком;
- точність позиціонування інструменту: ± 5 мкм;
- точність напрямку (орієнтації) магнітного поля: $\pm 0,010^\circ$;
- не потрібні витратні матеріали або деталі для конкретного продукту.

З роботою установки microVEGA xMR компанії 3D-Micromac AG для селективного лазерного програмування магнітних датчиків можна наочно ознайомитися, подивившись коротке відео, доступне за посиланням [2], що демонструє весь цикл технології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 3D-Micromac Unveils High-Throughput Selective Laser Annealing System for Magnetic Sensor Manufacturing. Nov 10, 2020: URL: <https://www.prnewswire.com/news-releases/3d-micromac-unveils-high-throughput-selective-laser-annealing-system-for-magnetic-sensor-manufacturing-301169761.html> (дата звернення: 18.02.2025).

2. MicroVEGA xMR - Selective Laser Annealing Solution for Monolithic Magnetic Sensors: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=mdbJpi24MLc> (дата звернення: 18.02.2025).

Шафар А.А.
аспірант кафедри програмного забезпечення систем
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У сучасних умовах цифрова трансформація є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності та ефективності туристичної галузі. Впровадження інноваційних інформаційних технологій сприяє автоматизації бізнес-процесів, персоналізації послуг та покращенню взаємодії з туристами. Разом з тим, цифровізація потребує комплексного підходу, що включає аналіз поточного стану галузі, визначення ключових викликів та розробку стратегій інтеграції цифрових рішень. У цьому контексті важливим є формулювання задачі цифрової трансформації туристичної галузі, що дозволить розробити ефективні моделі та методи її реалізації.

Задача цифрової трансформації туристичної галузі в досліджуваному регіоні полягає в розробці інноваційних моделей та методів для автоматизації, покращення ефективності управлінських процесів, оптимізації та вдосконалення процесів оцінювання, планування та управління туристичною діяльністю. Це включає в себе не тільки автоматизацію процесів бронювання та обслуговування клієнтів, але й інтеграцію з інноваційними рішеннями для збору та аналізу даних, що дозволяє більш точно прогнозувати потреби споживачів та адаптувати пропозиції відповідно до їхніх уподобань.

Особливу увагу слід приділити створенню платформ для інтеграції різноманітних сервісів – від систем бронювання до інструментів для моніторингу потоку туристів, що дозволяє забезпечити безперебійність роботи туристичної інфраструктури.

Завдяки цифровим рішенням, туристичні підприємства можуть значно покращити взаємодію з туристами, персоналізувати свої послуги, підвищити ефективність маркетингових кампаній та забезпечити високу конкурентоспроможність на глобальному ринку. Водночас, регіон може створити інноваційні моделі бізнесу, які допоможуть залучити нові ринки і сприятимуть розвитку місцевої економіки через розширення туристичних можливостей та покращення загальної інфраструктури.

Задача цифрової трансформації туристичної галузі є важливою для моніторингу та оптимізації туристичної діяльності, формування маркетингових стратегій та забезпечення стійкого розвитку регіону в умовах змінних соціально-економічних обставин. Далі формально представляється дана задача.

Формальна постановка задачі цифрової трансформації туристичної галузі полягає в розробці та впровадженні комплексних цифрових рішень, які забезпечують автоматизацію основних бізнес-процесів, інтеграцію новітніх технологій (штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані, блокчейн тощо) для оптимізації управління туристичними потоками, персоналізацію послуг, підвищення ефективності операційної діяльності та покращення клієнтського досвіду, з одночасним забезпеченням високого рівня безпеки даних, сталого розвитку та конкурентоспроможності на глобальному ринку.

Системна теоретико-множинна модель задачі цифрової трансформації туристичної галузі передбачає опис процесу за допомогою множин, елементів яких взаємодіють для досягнення оптимальних результатів у контексті цифрових змін. Модель складається з кількох ключових компонентів, що взаємопов'язані та можна представити наступним чином:

$$M(R, E, K, G, P, T) | Y \quad (1)$$

Відомими є:

1. Об'єкт дослідження R – регіон для оцінювання туристичного руху, що є основою для аналізу та розробки рішень у межах цифрової трансформації. Цей об'єкт включає різні аспекти інфраструктури, туристичних потоків, культурних та природних ресурсів.

2. Суб'єкти дослідження $E = \{e_1; e_2; \dots; e_n\}$ – множина туристів (респондентів), які оцінюють різні аспекти туризму в регіоні R . Ці суб'єкти надають дані, що будуть використані для створення моделей цифрової трансформації, зокрема для аналізу потреб та уподобань споживачів.

3. Критерії оцінювання $K = \{K_1; K_2; \dots; K_n\}$ – множина критеріїв, що описує аспекти туризму, які оцінюються туристами. Кожен критерій K_i відповідає за оцінку конкретного аспекту туристичного досвіду (наприклад, якість обслуговування, доступність інформації, безпека тощо).

4. Моделі та засоби цифрової трансформації $T = \{T_1; T_2; \dots; T_k\}$ – множина моделей та технологічних засобів, що сприяють впровадженню цифрових рішень в туристичній галузі. Ці моделі розробляються на основі критеріїв K та цілей G , включаючи аналітики даних, багатокритеріального оцінювання, експертного оцінювання, систем підтримки прийняття рішень, систем штучного інтелекту системи для управління потоками туристів, персоналізації пропозицій, розробки рекомендацій урядам та інше [1-3].

5. Цілі $G = \{g_1; g_2; \dots; g_p\}$ – множина цілей, заданих ОПР. Цілі включають покращення ефективності роботи туристичної інфраструктури, оптимізацію ресурсів, підвищення рівня безпеки та зручності для туристів, розвиток сталого туризму, конкурентоспроможність на глобальному ринку тощо.

6. Параметри цифрової трансформації $P = \{p_1; p_2; \dots; p_q\}$ – множина параметрів, що описують технологічні аспекти цифрової трансформації. До таких параметрів належать масштабованість, інтеграція з IoT та ШІ, безпека даних, управління змінами, інтероперабельність систем та інші.

Результати оцінювання залишаються невідомими: Y – кількісна оцінка та лінгвістичний рівень туристичного руху стосовно різних аспектів дослідження туризму в регіоні.

У межах цієї моделі, задачі цифрової трансформації вирішуються шляхом взаємодії множин E , K , G , T та P , що дозволяє створити ефективні рішення для покращення туристичного досвіду, оптимізації процесів та забезпечення сталого розвитку туристичної індустрії в конкретному регіоні.

Сформульовано системний підхід до цифрової трансформації туристичної галузі, що враховує інноваційні технології, персоналізацію послуг та оптимізацію управлінських процесів. Запропонована модель формалізує основні аспекти цифрових змін, включаючи суб'єкти, критерії оцінювання, цілі, технологічні засоби та параметри трансформації, що забезпечує комплексний підхід до розвитку туристичної індустрії. Отримані результати дозволяють сформулювати ефективні стратегії цифровізації, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності, сталого розвитку та покращення клієнтського досвіду, що є важливим чинником у сучасних умовах глобальних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поліщук, В. В., Білак, Ю. Ю., Шафар, А. А., & Шпак, О. І. (2023). Гібридна математична модель оцінювання рівня іміджу місця призначення в контексті сталого розвитку регіону. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Математика і інформатика», 43(2), 144–154. [https://doi.org/10.24144/2616-7700.2023.43\(2\).144-154](https://doi.org/10.24144/2616-7700.2023.43(2).144-154)
2. Білак, Ю. Ю., & Шафар, А. А. (2024). Інформаційно-аналітична модель оцінювання рівня задоволеності туристами щодо закладів розміщення. Управління розвитком складних систем, (57), 164–173. <https://doi.org/10.32347/2412-9933.2024.57.164-173>
3. Зубехіна, Т., Ольхова-Марчук, Н., & Кушнір, В. (2021). Сучасні тенденції застосування інноваційних технологій у туристичній сфері. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм, 4(2), 181-188.

ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

*Жигун Вікторія Григорівна,
викладач математично-природничих дисциплін*

*Прилуцький технічний фаховий коледж
м. Прилуки Чернігівської області*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСКРЕТНОЇ МАТЕМАТИКИ

*«Предмет математики настільки серйозний,
що не варто втрачати нагоди зробити його
трохи цікавішим».*

Блез Паскаль

На сучасному етапі актуальності набуває проблема пошуку продуктивних шляхів формування конкурентоспроможних фахівців. Основними характеристиками молодого спеціаліста сьогодні мають бути його висока професійна підготовка, творче мислення, швидка орієнтація в потоці інформації, постійне підвищення професійного рівня, вміння ефективно використовувати світовий інформаційний потенціал та приймати самостійні рішення [1]. Перехід до інформаційного суспільства створив сприятливі умови для зростання ролі інформаційно-комп'ютерної складової в будь-якій професії. Зміни в освіті висувають нові вимоги до математичної підготовки професійних кадрів. Зросла потреба у висококваліфікованих фахівцях, зокрема, технічних спеціальностей. З метою вирішення проблеми викладачі шукають нові методи та форми навчання. Залучення інформаційних технологій під час підготовки й проведення занять стає необхідною умовою освіти.

Інформаційні технології навчання – сукупність методів і технічних засобів збору, організації, зберігання, обробки, передачі та подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості з управління технічними та соціальними процесами.

Застосування інформаційних технологій в навчальному процесі реалізує такі завдання як: висока степінь наочності, чітка організація, зберігання матеріалу, передача та подача інформації в зручному вигляді. Для вирішення даних задач в своїй роботі при викладанні дисципліни «Дискретна математика» я скористалась таким робочим безкоштовним інструментом як Google site, який допомагає налагодити спілкування, зв'язок, взаємодію педагога та студентів, особливого значення набуває при дистанційному і змішаному навчанні.

Google сайти — це сервіс, який використовує Google для створення веб-сайтів. Його використання дозволяє створювати прості, але динамічні та інтерактивні сайти.

Онлайн довідка для роботи з Google Сайтом <https://support.google.com/sites> [2].

Після створення сайту заповнюємо контент. Розміщуємо лекційний матеріал, практичну частину, тощо. Переглянути сайт з дисципліни «Дискретна математика» можна за адресою: <https://sites.google.com/view/duskretna?usp=sharing> [3].

Презентації дають змогу викладачу підтримувати високий рівень розумової активності студентів протягом усієї лекції, тому що може містити інформацію як у

наочній (графічний матеріал, фотографії, малюнки, відео), так і в абстрактній (символи, знаки, моделі) формах і забезпечувати застосування образно-емоційних, вербальних і невербальних способів передачі інформації і контакту з аудиторією.

Наприклад, при вивченні теми «Способи задання графів» доцільно представити матеріал більш наочно.

Рис. 1. Слайд презентації «Способи задання графів»

Питання оцінювання знань студентів знаходять відображення в практичній діяльності освітнього сайту «Дискретна математика». Тести, як відомо, являють собою особливу форму оцінювання знань, або перевірки певних якостей в здобувачів освіти. Оптимальне відображення навчальних відомостей в конструкції тестового завдання визначає зміст тесту. Необхідно відзначити, що найважливішими критеріями тестової системи як інструменту педагогічної діагностики є об'єктивність, надійність, валідність.

Рис. 2. Перелік онлайн тестів

Онлайн довідка для створення Google Forms:

esputnik.com/uk/blog/instrukciya-zi-stvorennya-opituvan-u-google-formah [4].

Дискретна математика містить у собі теми, вивчення та розуміння яких вимагає розвинутого образного мислення, вміння аналізувати, порівнювати. Але не всі володіють навичками для глибокого розуміння явищ, процесів, описаних у темах, не всі можуть структурувати матеріал, простежити взаємозв'язки між елементами. У таких ситуаціях на допомогу викладачу приходять сучасні технічні засоби навчання, зокрема ментальні карти.

Наприклад, при вивченні «Основних видів графів» можна скористатися такою схемою:

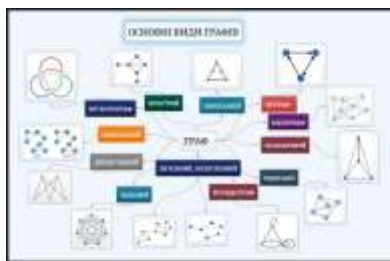

Рис. 3. Ментальна карта «Основні види графів»

Отже, використання інформаційних технологій є одним із перспективних напрямів підвищення ефективності підготовки майбутніх фахівців на предметах математичного профілю. Вони покращують процес вивчення математичних дисциплін, роблять цей процес приємним, успішним, результативним. Використання інформаційних технологій при вивченні математики викликає підвищений інтерес до матеріалу, який вивчається, розширює діапазон завдань, значно економить час студентів і викладачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін та інші. – К. : Знання, 2012. – 390 с.
2. Інструментальні засоби розробки GOOGLE SITE.
URL: <https://support.google.com/sites>.
3. Сайт «Дискретна математика» Жигун В.Г..
URL: <https://sites.google.com/view/duskretna?usp=sharing>.
4. Інструментальні засоби розробки GOOGLE-FORME.
URL: esputnik.com/uk/blog/instrukciya-zi-stvorennya-opituvan-u-google-formah.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

*Сокол О.В.
Губський А.В.*

Український державний університет науки і технологій

ЩОДО ПРОБЛЕМ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ КУРСАНТІВ ДЕРЖАВНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ТРАНСПОРТУ.

Початок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України показав певні недоліки в процесі навчання курсантів військових навчальних закладів, а саме їх психологічну стійкість, яка так необхідна при керуванні підрозділом в бойових умовах.

Поряд із цим повстала проблема і фізичної готовності курсантів – випускників до подальшого проходження служби в умовах ведення бойових дій.

Характеристика вимог до фізичної підготовленості курсантів має визначати рухові навички, спеціальні фізичні і психічні якості, що необхідні для конкретної спрямованості військової професії, та рівень їх розвитку. Важливим є визначення здоров'я військовослужбовців, від якого значною мірою залежить подальше вдосконалення їх фізичного стану.

Так, наприклад, в кожному виді збройних сил провідних країн світу щорічно розробляються інструкції з допустимого значення показника маси тіла, що в подальшому впливає позитивно на розвиток і подальше вдосконалення фізичної форми військовослужбовців. При невідповідності маси встановленим показникам військовослужбовець підлягає звільненню із лав збройних сил держави.

Загальновизнаним показником для визначення надлишкової ваги є Індекс маси тіла (ІМТ) – саме він використовується Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Людина вважається ожирілою, якщо її рівень ІМТ перевищує 30 одиниць. ІМТ є найбільш ефективним методом вимірювання надлишкової ваги та ожиріння, бо він може застосовуватися для всіх вікових груп і для обох статей.

При дослідженні показників зросту найбільша кількість курсантів - першокурсників, а відповідно призовної молоді, має діапазон зросту 178-182 см (34,5%) і 175-178 см (24%). Понад 76% курсантів - першокурсників розташовані у ростовому діапазоні 170 см – 190 см.

Далеко не другорядним показником фізичного розвитку людини є показник маси тіла.

Показник жирової маси тіла не повинен перевищувати 18% у чоловіків і 26% у жінок.

Динаміка показників зросту і маси тіла у курсантів впродовж навчання у вищих військових закладах має тенденцію до зростання. Більшою мірою це стосується маси тіла – близько 10%, у той час як зріст збільшується всього на 1-1,5%. Але індекс маси тіла весь час знаходиться у межах показника норми – 22,46 (від 20,36 до 22,59).

Таким чином, у курсантів віком 19-23 роки проблем з надлишковою масою тіла практично немає. Нажаль така проблема виникає на старших курсах та у віці 30 років і старше і більше пов'язана зі збільшенням навчального навантаження (виконання курсових проектів, випускних бакалаврських та магістерських робіт) тому керівництву всіх вищих військових навчальних закладів необхідно приділяти більше уваги подальшому фізичному розвитку військовослужбовців, особливо на старших курсах.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 811.112.2'367.625'02

Коваленко Ірина Вікторівна,
асистент кафедри педагогічних технологій
та мовної підготовки,

Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ДОПУСТОВИХ СПОЛУЧНИКІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ: ДІАХРОННИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Історичний розвиток допустових сполучників у німецькій мові відображає загальні тенденції граматикизації та синтаксичної стандартизації. У період ранньонімецької мови (РНМ) допустові конструкції вирізнялися значною варіативністю, використовуючи сполучники *obgleich*, *obwol*, *wenngleich*, *wiewohl*, які часто функціонували як синоніми. Проте з часом мова зазнала процесу стандартизації, що призвело до домінування *obwohl* як основного допустового сполучника в сучасній німецькій мові. У цій доповіді розглядається діахронна еволюція допустових сполучників на основі аналізу історичних корпусів, літературних і юридичних текстів, а також граматичних праць, щоб з'ясувати, як ці структури змінювалися від варіативного використання до жорстко закріпленої граматичної норми.

У ранньонімецькій мові допустові конструкції демонстрували високу ступінь синтаксичної гнучкості. Порядок розташування допустових речень був більш вільним, ніж у сучасній німецькій, а різні допустові маркери співіснували без чіткої диференціації. Історичні тексти, зокрема переклад Біблії Мартіна Лютера (1545), свідчать про цю синтаксичну нестабільність. Наприклад, у фразі *Wiewohl wir sündig sind, so vergibt uns doch Gott* (Хоча ми грішні, але Бог нас прощає) використовувалася стара допустова структура, де *so ... doch* відіграло ключову роль у вираженні контрасту між частинами речення. Вплив латинської граматики, особливо в юридичних і богословських текстах, сприяв розширенню спектра допустових конструкцій, багато з яких згодом вийшли з ужитку. Дослідження Краслта, Фішера та Кортманна (2015) підтверджує, що латинські сполучники *quamquam* та *etsi* часто перекладалися німецькими *wiewohl* або *obwol*, що сприяло синтаксичному розмаїттю німецьких текстів того періоду.

У XVII–XVIII століттях німецька граматика поступово переходила до етапу підвищеної кодифікації, зокрема завдяки створенню словників і нормативних граматик. Розвиток друкарства сприяв зростанню потреби у мовній уніфікації, і допустові сполучники не стали винятком. Дослідження Боллмана (2018) щодо орфографічних і синтаксичних змін у німецьких текстах XVI–XIX століть показує, що *obwohl* поступово витісняло інші допустові сполучники. Цей процес закріплювався в адміністративних та юридичних текстах, які прагнули до максимальної чіткості формулювань. Коніг і Зімунд

(2000) зазначають, що хоча *wiewohl* і *wenngleich* залишалися у вжитку в офіційних текстах, *obwohl* набув статусу основного допустового маркера. Процес граматикалізації, описаний Гайне і Кутевою (2002), пояснює, як *obwohl* поступово набуло спеціалізованого значення, тоді як інші допустові сполучники втратили продуктивність або обмежилися певними стилістичними контекстами.

Зникнення допустових варіантів не було одноманітним у всіх сферах. Літературні тексти XVIII–XIX століть продовжували демонструвати ширший спектр допустових маркерів, ніж юридичні та наукові праці. Мейер (2017) у своєму дослідженні німецької прози XIX століття зазначає, що хоча *obwohl* став домінуючим, *wenngleich* і *obgleich* залишалися поширеними у філософських і поетичних текстах. Це свідчить про те, що, попри стандартизацію синтаксису, деякі стилістичні особливості зберігалися. Водночас занепад *wiewohl* є особливо показовим: цей сполучник активно використовувався в РНМ, але майже повністю зник із загальноживаної мови до XX століття. Граматика Duden (2020) класифікує *wiewohl* як архаїчний сполучник, підтверджуючи його фактичне зникнення.

Перехід від синтаксичної гнучкості до жорстко закріпленої норми добре ілюструється корпусними дослідженнями, які аналізують частотність уживання допустових сполучників у сучасній німецькій мові. Дослідження Аксель-Тобер (2017), засноване на аналізі історичних і сучасних текстів, показує, що *obwohl* зустрічається приблизно у 78% випадків уживання допустових конструкцій у сучасній німецькій, тоді як *obgleich* і *wenngleich* разом складають менш ніж 20%. Ці дані свідчать про сильний процес лексичної редукції. Кортманн (1998) пов'язує це явище із загальною тенденцією до спрощення синтаксису в німецькій мові, що відображає прагнення до більш чітких та уніфікованих граматичних структур.

Сучасні допустові конструкції характеризуються високим ступенем структурної стабільності. На відміну від РНМ, де допустові маркери часто перетиналися з причиновими та умовними сполучниками, у сучасній німецькій ці категорії мають більш чітку функціональну диференціацію. У розмовному мовленні переважно використовується *obwohl*, тоді як *obgleich* і *wenngleich* зустрічаються у формальних або наукових текстах. Це свідчить про те, що система допустових сполучників зазнала не лише граматичного, а й соціолінгвістичного поділу. Коніг (1988) зазначає, що допустові конструкції нині головним чином слугують для вираження несподіваного контрасту, що є семантичним звуженням їхньої функції порівняно з раннішими етапами розвитку мови.

Порівняльні дослідження з іншими германськими мовами свідчать, що подібні процеси граматикалізації відбувалися й у скандинавських мовах, де кількість допустових маркерів також скоротилася. Еволюція допустових сполучників у німецькій мові узгоджується із ширшими типологічними змінами в індоєвропейських мовах, де функціональне звуження й синтаксична стабілізація сприяють підвищенню ефективності мовної комунікації. Пауль (2016) припускає, що ці зміни є не лише наслідком нормативної граматики, а й природним процесом мовної еволюції, коли найбільш уживані форми закріплюються, а рідковживані поступово зникають.

Таким чином, стандартизація допустових сполучників у німецькій мові демонструє перехід від варіативного до структурно уніфікованого синтаксису

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Axel-Tober, K. (2017). *Demarcating concessivity: Syntax and semantics of German concessive connectives*. Berlin: Mouton de Gruyter.
2. Bollmann, M. (2018). A Large-Scale Comparison of Historical and Modern Texts: Orthographic and Linguistic Changes in German Across 130 Years. *Journal of Historical Linguistics*, 5(1), 45-72.
3. Duden. (2020). *Die Grammatik: Unentbehrlich für gutes Deutsch*. Berlin: Bibliographisches Institut.
4. Eisenberg, P. (2013). *Grundriss der deutschen Grammatik: Der Satz*. Stuttgart: Metzler.
5. Haspelmath, M., & König, E. (1998). *Concessive Conditionals in the Languages of Europe*. Berlin: Mouton de Gruyter.
6. Heine, B., & Kuteva, T. (2002). *World Lexicon of Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. König, E. (1988). Concessive Relations as the Dual of Causal Relations. In: Hawkins, J. (Ed.), *Explaining Language Universals* (pp. 190–211). Oxford: Blackwell.
8. König, E., & Siemund, P. (2000). Concessive Clauses in English and German. *Linguistics*, 38(4), 601-627.
9. Kortmann, B. (1998). *Concessive Constructions in the Languages of Europe*. Berlin: Mouton de Gruyter.
10. Krasselt, K., Fischer, O., & Kortmann, B. (2015). Concessive Subordination in Early New High German: The Role of Latin Influence. *Historical Linguistics Journal*, 8(2), 86-105.
11. Meyer, R. (2017). *Syntactic Change and Word Order in Germanic Languages*. Oxford: Oxford University Press.
12. Paul, H. (2016). *Deutsche Grammatik: Die Geschichte der deutschen Sprache*. Tübingen: Niemeyer.
13. Shelton, J. A. (1974). Martin Luther's Bible Translation and Its Influence on Early New High German Syntax. *Journal of Germanic Linguistics*, 26(2), 86-99.
14. Wendland, E. (1995). The Role of Concessive Clauses in Biblical Texts: A Case Study of Luther's Translation. *Biblical Linguistics Review*, 12(4), 112-132.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Гончар Кароліна Сергіївна
Бочарова Анастасія Віталіївна,
здобувачі вищої освіти з курсу
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Національної поліції України
Декусар Ганна Геннадіївна,
старший викладач кафедри мовної підготовки*

Дніпровський державний університету внутрішніх справ

GENDER STEREOTYPES AND THEIR IMPACT ON THE PROFESSIONAL ACTIVITIES OF INVESTIGATORS

Gender stereotypes are generalizations and simplified ideas about the roles of men and women in society based on cultural, social, and psychological factors. They often lead to biased attitudes towards people based on their gender and can have a significant impact on professional activities. This issue is especially relevant in professions that require high moral and physical skills, such as the work of investigators.

An investigator is a person who investigates criminal cases and studies the circumstances of crimes. Historically, this profession has been associated with men, as it was believed that they are better able to cope with the physical and psychological challenges of this activity. Today, however, women also work successfully in the investigative apparatus. Nowadays, a woman in a police uniform is no longer a rarity or something to be surprised about. In certain situations, a female police officer works even faster and more efficiently than a male officer [1]. However, gender stereotypes unfortunately remain, limiting opportunities and creating obstacles to professional development.

Gender equality in the investigative profession has several important aspects. First, it allows for a more diverse approach to problem solving. Women and men may perceive the situation differently, choose different strategies for investigations, which ensures a comprehensive and more objective approach to the case. For example, a female investigator may have a different approach to communicating with victims or witnesses, which, in turn, can contribute to more effective evidence collection and truthful testimony.

Secondly, gender equality in this area contributes to a better workplace environment. When there is no dominance of one gender, it allows for a more balanced and harmonious environment where everyone can show their professional qualities rather than conform to stereotypes. This culture promotes teamwork and respect for different approaches to solving problems.

However, even today, in Ukraine and in other countries, certain difficulties related to gender inequality in law enforcement agencies can be observed. Women may encounter difficulties in their career progression, refusals to be promoted, promotions, or assignment of less complex and responsible cases, and their professionalism is often underestimated. There is also a stereotype

that men are better suited for the job of an investigator, as they are credited with qualities such as logical thinking, determination and physical strength. Women, on the other hand, are often attributed with emotionality, sensitivity and weakness, which can be seen as an obstacle to successful work in law enforcement. Women investigators also often face discrimination at work. In addition, they may be harassed and sexually assaulted by colleagues or superiors. This calls for changes in attitudes towards women in law enforcement agencies, including the creation of equal conditions for training, career growth and development.

In order to overcome gender stereotypes in the professional activities of investigators, it is necessary to:

1. Awareness of the problem: it is important to realize the existence of gender stereotypes and their negative impact on professional activities.
2. It is necessary to improve legislation aimed at combating gender discrimination and ensuring equal opportunities for all employees, regardless of gender.
3. It is important to conduct educational programs for investigators aimed at developing gender sensitivity and understanding of the problems associated with gender stereotypes.
4. It is necessary to create conditions to support women investigators, in particular by creating mentoring programs, providing opportunities for professional development and combating discrimination in the workplace.

At the moment, thanks to the increase in the number of women in law enforcement agencies, we are seeing positive changes: more women are in leadership positions, more attention is paid to combating violence against women, and the overall effectiveness of investigations is increasing [2]. Therefore, gender equality in the investigative profession not only contributes to a more just society, but also improves the quality of law enforcement in general.

Thus, gender equality in the investigative profession has a significant impact on the effectiveness of law enforcement agencies, the development of the profession and the growth of trust in the justice system. This helps to build a more progressive and just society in which everyone has equal opportunities to realize their potential, regardless of gender.

LIST OF REFERENCES:

1. Yarema N. Y., Pampura I. I. Social and psychological conditions of professional formation of the National Police of Ukraine // Psychological and pedagogical problems of professional education and patriotic education of the personnel of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: abstracts of the supplementary scientific and practical conference (Kharkiv, April 7, 2017) / Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv National University of Internal Affairs. Kharkiv, 2017. С. 85-87. URL: http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/07_04_2017/pdf/26.pdf (accessed February 08, 2025).

2. Beschastnyi V., Tymchenko O. Image as a component of law enforcement officer's success: to the problem statement. Viche. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/viche_2012_2_4.pdf (accessed February 08, 2025).

Євтушенко Андрій Віталійович,
аспірант кафедри криміналістики

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СПОСОБИ ГОТУВАННЯ ДО РЕЙДЕРСЬКОГО ЗАХОПЛЕННЯ

Серед основних елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень домінуючу позицію займає спосіб. Він охоплює систему взаємопов'язаних дій суб'єкта, що вчиняються з певною послідовністю із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовуються на досягнення мети кримінального правопорушення [1, с. 38]. В кримінальних правопорушеннях вчинених шляхом рейдерського захоплення спосіб є повно структурним, тобто складається з готування, вчинення та приховування.

Під способом вчинення злочину у криміналістиці розуміють об'єктивно і суб'єктивно обумовлений комплекс дій суб'єкта до, в момент і після вчинення ним правопорушення, пов'язаний з використанням відповідних знарядь і засобів, та такий, що залишає різні сліди, які характеризують сутність події, своєрідність поведінки учасників організованої злочинної групи, їх окремі якості, навички [2, с. 104].

Вивчення та аналіз юридичної літератури й судово-слідчої практики надає можливість розглянути способи готування в певному злочинному алгоритмі дій. Отже, підготовка до незаконного рейдерського захоплення починається з вибору конкретного підприємства (організації, установи), наведення мінімально необхідних довідок, що дозволяють ознайомитись з його юридичною історією. Збір необхідної інформації здійснюється переважно законними способами, наприклад шляхом надсилання запитів до державних податкових служб та установ юстиції. Іноді для цих цілей вивчаються опубліковані у засобах масової інформації відомості (у тому числі на офіційних сайтах) або використовується обізнаність довірених осіб (інформаторів). На підставі аналізу отриманих даних організаторами дається оцінка ступеня перспективності того чи іншого об'єкта для рейдерського захоплення.

Якщо оцінка є позитивною, то починається повномасштабний збір відомостей про об'єкт захоплення, його акціонерів, менеджерів та основних контрагентів. При чому, в коло цих відомостей входить не лише інформація юридичного та фінансового характеру (установчі документи, регламенти, управлінські рішення, стан розрахункових рахунків, наявність заборгованостей та ін.), а й відомості про професійне та приватне життя конкретних осіб. Згодом на основі всієї цієї інформації визначатиметься стратегія рейдерського захоплення та тактика дій його учасників (злочинців). За задумом організаторів, підготовчі дії повинні створити для них реальну можливість придбання як найбільшої кількості акцій юридичної особи, що буде підлягати рейдерському захопленню. При чому робиться відповідний аналіз щодо того, як це зробити у найкоротші терміни та за мінімальною ціною. Для створення цієї реальної можливості нерідко використовуються спеціально організовані та проплачені PR-компанії з дискредитації керівництва об'єкта захоплення та його основних акціонерів.

Отже, якщо здійснити узагальнення зазначених вище способів готування то можна вважати, що вони складають так званий інформаційно-аналітичний етап готування до рейдерського захоплення. Цей етап полягає в отриманні максимальної інформації про об'єкт рейдерської захоплення та оцінку можливостей захисту підприємства-жертви. Найбільший інтерес для рейдерів представляють статутні документи підприємства, що містять відомості про склад учасників, розміри часток кожного з них, порядок та строки їх внесення, відповідальність засновників за порушення своїх обов'язків, порядок розподілу прибутку. В статутних документах містяться також відомості про склад та компетенцію органів управління підприємства, питання, що становлять виключну компетенцію загальних зборів учасників підприємства (товариства), порядок та наслідки виходу учасника з товариства та передачі його частки іншій особі.

При аналізі господарської діяльності об'єкта рейдерського захоплення особливий інтерес становлять бухгалтерські баланси, відомості про наявність дебіторської та кредиторської заборгованості, ліквідного майна та інших активів та наявних обтяжень. Отримати зазначені відомості легально шляхом проблематично. Однак отримання внутрішньої інформації можливе шляхом підкупу працівників підприємства чи через опосередковані канали. Так, зокрема, за наявності тривалих договірних відносин із партнерами по бізнесу компанії обмінюються інформацією, у тому числі що становить комерційну таємницю, чим можуть скористатися ініціаторами рейдерського захоплення. Нерідко за участю у конкурсах на укладання комерційних контрактів, тендерів, від учасників потрібно надання певного переліку внутрішніх документів, якими також можуть скористатися рейдери.

Отже, на інформаційному етапі може здійснюватися так звана «кримінальна розвідка». Крім того, злочинці – автори схем рейдерських захоплень нерідко через корумповані зв'язки ініціюють проведення перевірок органами правопорядку та контролюючими органами з вилученням або надання доступу до цікавих для них документів та матеріалів. Порушення кримінальних проваджень дозволяє в рамках розслідування вилучати практично необмежене коло документів, отримувати інформацію про розрахункові рахунки, фінансовий стан компанії тощо. Також злочинці, автори рейдерських схем вони не завжди націлені діяти в рамках кримінального судочинства, може мати місце і пред'явлення позовів у порядку цивільного судочинства, що в свою чергу дозволяє також отримати необхідну інформацію про стан справ в організації, наміченій (обраній) до рейдерського захоплення.

На підставі зібраної інформації проводиться аналіз отриманих відомостей, оцінка економічної вигоди та реальність захоплення управління цією компанією. Ретельному аналізу піддаються також здатність і конкретні варіанти захисту потенційної жертви. Оцінюються можливості судового, адміністративного та силового захисту. Зокрема, прораховуються кроки та можливості компанії-жертви щодо звернення до суду за захистом порушених прав. Приймаються до уваги наявність чи відсутність адміністративного ресурсу цього підприємства. В окремих випадках вживаються заходи щодо перехоплення та купівлі таких ресурсів. Враховується система охорони, захищеність об'єктів, взаємовідносини з органами правопорядку та приватними охоронними структурами. Все це дозволяє отримати цікаву інформацію про потенційний об'єкт рейдерської захоплення та перейти до розроблення схеми рейдерського захоплення.

Розроблення схеми рейдерського захоплення також відноситься до способу готування та передбачає детальне планування поетапних дій щодо перехоплення управління компанією та її активами. Через те що кожне захоплення є до певної міри унікальним, стратегія планування таких дій, як правило, враховує безліч індивідуальних особливостей, пов'язаних зі специфікою ведення бізнесу та виробничої діяльності, обстановки, що складається як у самій компанії, і у зовнішньому оточенні.

Вивчення та аналіз юридичної літератури та судово-слідчої практики надають можливість стверджувати, що при плануванні рейдерського захоплення до уваги приймаються наступні фактори: а) кількість акціонерів, учасників компанії та фактичний розподіл акцій та часток у статутному капіталі; б) наявність внутрішніх та зовнішніх конфліктів й можливість використання їх у перехопленні управління об'єктом рейдерського захоплення; в) наявні порушення чинного законодавства у створенні, управлінні підприємством, його виробничій та фінансовій діяльності; г) відомості компрометуючого характеру щодо найбільших акціонерів та менеджменту підприємства; г) наявність адміністративного, силового та судового ресурсу в ініціаторів рейдерського захоплення; е) можливі захисні дії об'єкта рейдерського захоплення, наявність та достатність відповідних ресурсів; є) тимчасові рамки реалізації розробленої стратегії та обсяги фінансових витрат.

На підставі детального аналізу зазначених чинників злочинці формують стратегію захоплення. Вона включає планування угод з заволодіння чи придбання акцій або часток, що дають підстави для встановлення контролю за наміченою жертвою рейдерського захоплення. В окремих випадках планується також придбання заборгованостей компанії з метою тиску на неї шляхом загрози порушення процедури банкрутства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гора І. Поняття, спосіб вчинення злочину та його значення в розкритті та розслідуванні. Закон и жизнь. 2012. № 9. С. 35–38.
2. Пашинська І.В. Теоретико-методологічні основи розслідування організованої злочинності у сфері господарської діяльності. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків. 2023. 304 с.

Ярослав Іжик
курсант навчальної групи КП-331,
2 курсу, факультету підготовки
фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України,
рядовий поліції
Науковий керівник: **Аліна Чорна**
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
капітан поліції

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИКРАДЕННЯ МАЙНА (СТ. СТ. 185, 186, 188-1 КК)

Кримінально-правова характеристика викрадення майна є важливим напрямом наукового дослідження, оскільки дані кримінальні правопорушення безпосередньо посягають на одне з основоположних прав людини – право власності. В Україні вони охоплює різні форми протиправного заволодіння чужим майном, які відрізняються за способом вчинення, рівнем суспільної небезпеки та правовими наслідками. Аналіз положень Кримінального кодексу України (далі – КК України) дозволяє розглянути особливості правового регулювання цього явища, визначити основні ознаки та тенденції його кваліфікації.

Викрадення майна як кримінальне правопорушення включає низку діянь, передбачених статтями 185, 186, 188-1 КК України. Його юридична природа полягає в умисному, протиправному та безоплатному вилученні матеріальних цінностей, що належать іншій особі, з метою їхнього привласнення. Ключовим аспектом у визначенні правопорушення є спосіб його вчинення, який визначає кваліфікацію та ступінь суспільної небезпеки [1].

Кримінальне законодавство України розрізняє три основні форми викрадення майна: таємне, відкрите та специфічне привласнення енергоресурсів. Крадіжка, передбачена статтею 185 КК України, є формою незаконного заволодіння чужим майном, що здійснюється без відома власника або інших осіб. Важливим аспектом є суб'єктивне сприйняття ситуації винним, адже його впевненість у відсутності очевидців є визначальною для правової кваліфікації.

Грабіж, регламентований статтею 186 КК України, характеризується відкритим способом заволодіння чужим майном. На відміну від крадіжки, у цьому випадку винна особа свідомо діє в умовах, коли її дії можуть бути помічені власником або іншими особами. Така форма посягання на власність містить більший рівень суспільної небезпеки, оскільки може супроводжуватися застосуванням психологічного тиску на потерпілого [2, с.138].

Специфічною формою є протиправне заволодіння електричною або тепловою енергією, водою чи газом, передбачене статтею 188-1 КК України. Відмінність цього

діяння полягає у предметі посягання, оскільки енергоресурси не мають матеріальної форми у традиційному розумінні. Встановлення факту їхнього викрадення потребує спеціальних технічних методів, що ускладнює доказування та правозастосовну практику.

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, пов'язаних з викраденням майна, охоплює діяння у формі вилучення майна, його подальше використання винною особою та заподіяння матеріальної шкоди власнику. Важливим елементом є наявність причинно-наслідкового зв'язку між протиправними діями та наслідками, що настали. При цьому характер вилучення визначає правову оцінку діяння.

Суб'єктивна сторона таких кримінальних правопорушень характеризується прямим умислом, оскільки винна особа усвідомлює протиправність своїх дій та бажає незаконно заволодіти чужим майном. Корисливий мотив є визначальною ознакою цих правопорушень, що відрізняє їх від інших форм посягання на майнові інтереси [3, с.17].

Важливу роль у кваліфікації викрадення майна відіграють обтяжуючі та пом'якшуючі обставини. Наприклад, вчинення правопорушення повторно, за попередньою змовою групою осіб або з незаконним проникненням у приміщення підвищує рівень суспільної небезпеки та передбачає більш суворе покарання. Натомість малозначність заподіяної шкоди або щире каяття можуть бути підставами для пом'якшення відповідальності.

Аналіз судової практики показує, що кваліфікація викрадення майна потребує ретельного вивчення всіх обставин справи. Наприклад, у випадках, коли особа заволодіває майном шляхом зловживання довірою або обману, її дії можуть бути кваліфіковані не за статтями 185 чи 186 КК України, а за статтею 190 КК України, яка передбачає відповідальність за шахрайство. Це ще раз підтверджує необхідність чіткого визначення механізму протиправного вилучення майна [4, с.15].

Розмежування кримінальних правопорушень, пов'язаних з викраденням майна, є важливим аспектом правозастосовної діяльності. У правовій доктрині підкреслюється, що вирішальними факторами для кваліфікації є спосіб, мотив та обставини вчинення діяння. Неправильна правова оцінка може призвести до призначення несправедливого покарання або безпідставного звільнення від відповідальності.

Загалом, кримінально-правова характеристика викрадення майна свідчить про необхідність комплексного підходу до його аналізу. Врахування особливостей кожної форми такого правопорушення, чітке розмежування із суміжними діяннями та вдосконалення механізмів правозастосування є ключовими завданнями для забезпечення ефективного захисту права власності.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
2. Татаркевич Я.О. Викрадення у кримінальному праві України: поняття та форми : дис... канд. юрид. наук. 081. Нац. ун-т «Од. юрид. академ.». Одеса, 2022. 244 с.
3. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності: навч. посібник у схемах / О. З. Мармура, О. Ф. Пасека, В. Ф. Примаченко, Т. Р. Сабанюк. Львів, 2019. 44 с.
4. Албул С.В., Холостенко А.В. Корислива злочинність: сучасні кримінологічні та кримінально-правові проблеми. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. № 4. С. 14-16.

Капустіна Марієтта Владиславівна,
старший науковий співробітник
НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташица
НАПрН України,
кандидат юридичних наук,
доцент

ОЦІНКА ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ СУДОМ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Складовою процесу доказування у кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів є дослідження та оцінка цифрових доказів. Дослідження доказів, на думку В.А. Журавля та А.В. Коваленка складається з наступних операцій: виявлення носія потенційно доказової інформації (дослідження, яке відбувається одночасно зі збиранням доказу), або отримання процесуального джерела доказів (дослідження вже сформованого доказу); ознайомлення з носієм, визначення його суті та способів отримання (фіксації) інформації, або ознайомлення з процесуальним джерелом та оцінка законності його отримання (оцінка на предмет допустимості); отримання фактичних даних (доказової інформації), їх відображення у свідомості особи, яка досліджує доказ, з'ясування їх змісту та сутності; використання фактичних даних для побудови версій щодо події кримінального правопорушення (з одночасною оцінкою на предмет належності); перевірка фактичних даних (як «інтелектуальна», шляхом зіставлення з іншими доказами, так і «інструментальна», шляхом проведення слідчих (розшукових) дій для перевірки) та оцінка на предмет достовірності; оцінка фактичних даних у сукупності з іншими доказами на предмет їх достатності для прийняття певного процесуального рішення чи вчинення процесуальної дії (ця операція повторюється у свідомості особи з кожним новим дослідженим доказом та для кожного наступного процесуального рішення) [1, с. 324].

В цій роботі ми акцентуємо увагу саме на дослідженні цифрових доказів судом. Нами було здійснено моніторинг судового розгляду кримінальних проваджень за ст. 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів та звичаїв війни». Моніторинг здійснювався шляхом аналізу судових рішень, доступних в Єдиному державному реєстрі судових рішень за статтею 438 КК України.

Так, під час судових розглядів кримінальних проваджень за обвинуваченням військовослужбовців РФ у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України, судами першої інстанції України були досліджені наступні докази:

- протоколи оглядів відеозаписів й додатків до протоколів на яких зафіксовано факти та обставини вчинення конкретними військовослужбовцями РФ кримінального правопорушення, а саме порушення законів та звичаїв війни. Так, на відеозаписах зафіксовані обставини вбивства цивільних осіб військовослужбовцями збройних сил РФ. Відеозаписи були вилучені з камер відеоспостереження, відео реєстраторів, квадрокоптера [2; 3];

- протоколи оглядів аудіо записів й додатків до них, що підтверджують факт вчинення обвинуваченим кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК

України. Так, наприклад, на одному з аудіо записів зафіксовано, що під час телефонної розмови чоловік зізнається жінці, що він убив чоловіка, а саме, що розстріляв з БМП 30-го калібру цивільну машину в якій знаходився чоловік та жінка, при цьому жінці вдалося вижити та втекти, а чоловіка він вбив [2; 4];

- протоколи тимчасового доступу до речей і документів, а саме до інформації про зв'язок абонентів операторів мобільного зв'язку, які перебували в зоні дії базових станцій на місці вчинення злочину, та якими встановлено, що мобільні телефони обвинувачених осіб знаходились на місці вчинення злочину та у попередні дні [3];

- протоколи обстеження публічно недоступних місць та зняття інформації з електронних інформаційних систем в ході, яких були зафіксовані телефонні розмови під час яких обвинувачені особи повністю ідентифікували себе та назвали всі свої анкетні данні, а також повідомили, що вони дійсно є військовослужбовцями ЗС РФ [2];

- протоколи та додатки до протоколів огляду веб-сторінок соціальних мереж, що належали обвинуваченим військовослужбовцям РФ та їх близьким особам [2-9];

- протоколи та додатки до протоколів огляду веб-сторінок соціальних мереж, на яких зафіксовано факти та обставини вчинення конкретними військовослужбовцями РФ кримінального правопорушення, а саме порушення законів та звичаїв війни [4];

- протокол огляду інформації від оператора телекомунікаційних послуг, в якому зафіксовано, що користувачем абонентського номеру потерпілого (вбитого цивільного) був військовослужбовець ЗС РФ [7];

- протокол огляду відеозапису, який міститься на інтернет-сайті «You tube, на якому зафіксовано факт та обставини вчинення конкретними військовослужбовцями РФ кримінального правопорушення, а саме порушення законів та звичаїв війни [4];

- протоколи про проведення негласних слідчих (розшукових) дій з додатками - оптичними дисками, в яких зафіксовані розмови обвинувачених, що підтверджують факт вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України [4];

- протоколи огляду мережі Інтернет (Інтернет-браузера «Google Chrome», застосунку «Telegram»), в яких відображена інформація про зміст розмов, що підтверджують факт вчинення військовослужбовцями РФ кримінального правопорушення, передбаченого ст. 438 КК України. Крім того, одним з вказаних протоколів, який є єдиним джерелом свідчень обвинуваченого, підтверджуються і його анкетні дані [9-10];

- протокол огляду речових доказів, відповідно до якого оглянуто п'ять відеореєстраторів марки «Hikvision», на яких містяться відеозаписи з камер спостереження [3];

- носії інформації «Transcend», на якому зафіксовано момент вчинення злочину обвинуваченим та невстановленими особами [3];

- висновок судової експертизи звуко- та відеозапису, в якому встановлено, що слова та фрази, які зафіксовані у декількох фонограмах з файлів, які містяться на відповідних носіях інформації промовлені однією особою [2];

- висновок судової фототехнічної, портретної та голографічних зображень експертизи, відповідно до якого особа, зображена на фрагменті першого відеофайлу та особа зображена на фрагменті другого відеофайлу є одна і та ж особа [10];

- висновок комплексної судової комп'ютерно-технічної експертизи та експертизи відео та звукозапису, яким підтверджено автентичність відеозаписів (тобто те, що носії інформації містить первинні відеозаписи з камер спостереження, які не піддавались зміні чи монтажу) [3];

- висновок комплексної судової фототехнічної та портретної експертизи, яким встановлено фрагменти відеозаписів, на яких зображено особу, яка здійснила умисне вбивство двох цивільних осіб з автоматичної вогнепальної зброї та на відеозаписах ідентифіковано вказану особу [3];

- висновки комплексних судових фототехнічних та портретних експертиз, якими встановлено осіб, з числа військовослужбовців рф, які перебували на місці події [3];

- матеріали оперативного підрозділу, якими встановлено: ймовірних осіб, причетних до вчинення злочину, зокрема їх анкетні дані, фотозображення, посилання на соціальні мережі, їх родинні зв'язки; документи, які підтверджують особу обвинуваченого, згідно інформації, яка міститься в Автоматизованій системі «Російський паспорт»; базові станції мобільного зв'язку, які діють на місці вчинення злочину [3].

Всі ці надані та досліджені в судових засіданнях докази суди визнали належними та допустимими, здобутими у відповідності із вимогами закону, такими, що узгоджуються між собою та доповнюють один одного, а також доводять вину обвинувачених.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Zhuravel V. A., Kovalenko A. V. Examination of evidence in criminal proceedings as a component of the proof process. Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine. Kharkiv: Pravo, 2022. № 2. – 313-328 p. (324).

2. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 06.12.2023 р. Справа № 611/229/23 Провадження № 1-кп/626/403/2023 / ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115464004>

3. Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 09.01.2024 р. Справа № 369/3120/23 Провадження № 1-кп/369/52/24/ ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116176015>

4. Вирок Суворовського районного суду міста Одеси від 01.02.2024 р. Справа № 523/6894/23 Провадження №1-кп/523/730/24/ ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116791581>

5. Вирок Броварського міського районного суду Київської області від 15.08.2023 р. Справа № 361/6215/22 Провадження № 1-кп/361/696/232023 / ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112819115>

6. Вирок Чернігівського районного суду Чернігівської області від 27.04. 2023 р. Справа № 734/2129/22 Провадження №1-кп/748/64/23/ ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110482938>

7. Вирок Ічнянського районного суду Чернігівської області від 25.03. 2024 р. Справа №733/961/23 Провадження № 1-кп/733/23/24/ ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117894180>

8. Вирок Бородянського районного суду Київської області Справа № 367/3635/22 Провадження 1-кп/939/188/23/ ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115543640>

9. Вирок Великоолександрівського районного суду Херсонської області від 29.04. 2024 р. Справа № 650/1870/23 Провадження № 1-кп/650/69/24/ ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118734665>

10. Вирок Новозаводського районного суду міста Чернігова від 26.10. 2023 р. Справа №751/1303/23 Провадження №1-кп/751/182/23/ ЄДРСР. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114511607>.

Книженко Оксана Олександрівна
доктор юридичних наук,
професор кафедри кримінального права та криминології

Національна академія Служби безпеки України,
м. Київ

ДО ПИТАННЯ РОЗПОВСЮДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ЯК ОДНІЄЇ З ОЗНАК ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ОКРЕМИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Наразі для нашої держави є важливим питання забезпечення державної безпеки як від зовнішніх, так й внутрішніх факторів. Передусім йдеться про загрози з боку іноземних держав, а також так звану колабораційну діяльність за яку відносно недавно було встановлено кримінальну відповідальність. З огляду на зазначене, викликає чимало запитань під час притягнення особи до кримінальної відповідальності за розповсюдження матеріалів, які загрожують національній безпеці України. Варто відзначити, що розповсюдження матеріалів як ознака об'єктивної сторони передбачено у низці кримінальних правопорушень, які містяться у різних Розділах Особливої частини КК України. Всього таких кримінальних правопорушень тринадцять: ст. 109 «Дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади», ст. 110 «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», ст. 258-2 «Публічні заклики до вчинення терористичного акту», ст. 295 «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку», ст. 300 «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію», ст. 301 «Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів», ст. 301-1 «Одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження», ст. 361-1 «Створення з метою протиправного використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут», ст. 361-2 «Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації», ст. 363-1 «Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку», ст. 436 «Пропаганда війни», ст. 442 «Геноцид». Саме у вказаних нормах законодавець вказав на розповсюдження як ознаку об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення.

У одній нормі, ст. 209-1 «Умисне порушення вимог законодавства про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», розповсюдження характеризує не дію, а суб'єктивну сторону вчиненого діяння.

Подальший аналіз вказаних норм засвідчує, що законодавець узагальнено вказує на предмет розповсюдження, називаючи його «матеріалами», або вказує на ознаки цих предметів. Зокрема, наприклад, йдеться про твори (ст. 300 КК України) чи шкідливе програмне забезпечення (ст.361-1), інформацію з обмеженим доступом (ст. 361-2 КК України), повідомлень електрозв'язку (ст. 363-1 КК України), порнографічні предмети (ст.ст. 301, 301-1 КК України).

Необхідно також відзначити й на те, що поряд із поняттям «розповсюдження» законодавець в окремих нормах під час описання об'єктивних ознак вчиненого діяння одночасно використовує й інше споріднене поняття – «поширення». При цьому законодавець це поняття вживає для описання не тільки діяння, а й наслідку. Так, на «поширення» як на ознаку наслідку міститься вказівка у двох нормах: ст. 251 КК України (порушення ветеринарних правил, де одним із можливих наслідків може бути поширення епізоотії), ст. 325 КК України (порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням, де також одним із можливих наслідків є поширення зазначених у цій нормі захворювань).

У одній нормі слово «поширення» розкриває ознаку, яка стосується діяльності потерпілої особи – ст. 345-1 «Погроза або насильство щодо журналіста». Зокрема, визначення професійної діяльності журналіста дається й через поширенням ним інформації.

Як бачимо, у вказаних нормах термін «поширення» не вживається щодо матеріалів. Однак, у трьох нормах законодавець все ж таки використовує словосполучення «поширення матеріалів»: ст. 299 КК України (жорстоке поводження з тваринами), ст. 435-1 КК України (образу честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю) та с. 436-2 КК України (виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників).

У переважній більшості із вищевказаних норм «поширення» законодавець використав щодо закликів (ч. 1 ст. 111-1 КК України), інформації (ч. 6 ст. 111-1, ст. 114-2, 182 КК України), епідемій (ст. 113 КК України), зображень (ст. 299 КК України), символіки комуністичного, націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів (ст. 436-1 КК України).

Отже, переважно законодавець термін «розповсюдження» використав щодо такої ознаки як матеріали.

Цілком закономірно, що неоднакове викладення ознак подібних між собою складів кримінальних правопорушень викликає низку запитань щодо тлумачення використаних термінів. Одним із таких є наступне: Чи відрізняються між собою «розповсюдження» та «поширення», й якщо так. То чим?

Даючи відповідь на заявлене питання, звернімося до тлумачного словника, де «розповсюджувати» тлумачать як роздавати, передавати, продавати, доводити до відома багатьох і таке інше. Синонімом цього слова є поширювати [1, с. 411].

У наукових дослідженнях, у яких розглядалися питання розповсюдження матеріалів як однієї з ознак об'єктивної сторони, ці терміни також розглядаються як синоніми [2, 3], або науковці не давали визначення вжитим термінам [4, 5]. Це дозволяє зробити висновки про те, що обидва терміни так чи інакше розглядаються саме як синоніми.

Зважаючи на одночасне вживання обох термінів у КК України, цілком доцільно визначитися з доцільністю вживання одного з них, або ж необхідністю вживання обох термінів.

Отже перспективами подальших наукових досліджень може слугувати обґрунтування або спростування необхідності вживання у чинному законі про кримінальну відповідальність одночасне вживання таких термінів як «розповсюдження» та «поширення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Тлумачний словник української мови / За ред. А.О. Івченко Харків: ФОРУМ, 2002. 543 с.
2. Варфоломеев В.В. Способи ввезення, виготовлення, збуту і розповсюдження порнографічних предметів в Україні. Павовий часопис Донбасу. № 4(81) vol. 2, 2022. С. 155-160
3. Гапончук В.В. Кваліфікація репосту як публічних закликів до вчинення злочинних дій або розповсюдження матеріалів, що містять такі заклики Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2018. Вип. 7. С. 154-162
5. Шевченко Т. В. До питання про встановлення або поширення злочинного впливу за статтею 255-1 КК України. Аналітичне-порівняльне правознавство. 2022. №6.– С. 302-306.
6. Мовчан Р. О. Аналіз законодавчих змін, направлених на підвищення ефективності кримінально-правової протидії кіберзлочинності в умовах дії воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 494–498.

Конончук Богдана Ростиславівна
*здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету*

*Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

ЗАОХОЧУВАЛЬНІ ПРОВАДЖЕННЯ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАОХОЧЕННЯ

Адміністративно-правове заохочення – це закріплення у нормі права засіб правового впливу через інтереси та свідомість на поведінку особи, що спрямований на спонукання її до суспільно корисного і соціально активного правомірного діяння, яке мав свідомо-вольовий характер, і застосовується з метою отримання додаткових якісних результатів від соціально корисної діяльності для задоволення загальних потреб та інтересів соціуму [1].

Метою адміністративно-правового заохочення є об'єктивне формування правомірної поведінки суб'єкта, який заохочується, у результаті чого досягаються додаткові якісні результати від соціально корисної діяльності для задоволення загальної та перспективної мети.

Основною підставою адміністративно-правових заохочень є заслуга. Заслуга є реальною мірою справедливості, ці категорії співвідносяться як загальне і частина, при цьому ширшим родовим поняттям є "справедливість", "заслуга" - це видове поняття [1].

Адміністративно-правове заохочення має такі ознаки:

- а) спрямовано на формування правомірної поведінки суб'єкта;
- б) стимулює до суспільно корисної та суспільно активної діяльності;
- в) свідомо-вольовий характер отримання додаткових результатів від суспільно корисної діяльності;
- г) винагородження суспільно корисної і соціально активної правомірної діяльності;
- д) задоволення публічних та власних інтересів; забезпечення мотивації правомірної поведінки;
- е) оприлюднення додаткових якісних результатів від суспільно корисної діяльності;
- є) результативність засобу впливу на поведінку особи з боку суб'єктів, які заохочують [2].

Адміністративно-правове заохочення передбачає добровільність, тобто суб'єкт, діючи відповідно до заохочуваної поведінки, робить це із своєї волі, без тиску ззовні. Водночас, вибір такої поведінки підтримується обіцянкою надати особі певні додаткові блага.

Адміністративне заохочення «як спосіб адміністративно-правового регулювання поведінки суб'єктів суспільних відносин (як правило, фізичних осіб), спрямоване на стимулювання та підтримку їхніх суспільно-корисних дій, у результаті застосування якого забезпечується реалізація взаємного інтересу особи, суспільства і держави...». [1]. Очевидно, що це трактування не враховує наявності заохочення, яке не регулюється правом, – неформального, засобами якого є публічна похвала, похвала, висловлена

керівником в особистій бесіді, або, скажімо, публічне чи неpubлічне демонстрування особливої довіри та підкреслено шанобливого ставлення до об'єктів заохочення тощо [2].

Таким чином, заохочувальне провадження є важливим інструментом адміністративного процесу, який дозволяє державі підтримувати правомірну поведінку, сприяти розвитку суспільних ініціатив та забезпечувати ефективне функціонування державного апарату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заохочувальні провадження. Поняття та особливості адміністративно-правового заохочення. URL: https://pidru4niki.com/1209031647574/pravo/zaohochuvalni_provadzhennya
2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ НОРМИ ТА ВІДНОСИНИ. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/adm_pravo_zch/nm/lec2.html

*Лелюх Олег Дмитрович,
студент III курсу*

*Львівський національний університет.
імені Івана Франка*

ДО ПИТАННЯ ПРИТЯГНЕННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Безумовно, одними з найактивніших суб'єктів світової торгівлі є транснаціональні корпорації (далі – ТНК). ТНК здійснюють свою діяльність на території багатьох держав по всьому світу, підпорядковуючись їх законодавству. Водночас їх діяльність на міжнародних ринках досі належним чином не врегульована. Відповідно, притягнення ТНК до юридичної відповідальності є набагато складнішим завданням, ніж у випадку із юридичними особами – резидентами окремих держав.

По-перше, потрібно виділити наступні тенденції розвитку правового регулювання діяльності ТНК. Таке регулювання розвивається у відповідь на зростаючий суспільний попит на підзвітність і сталі практики (sustainable practices) ТНК. У всьому світі з'являються законодавчі ініціативи, спрямовані на покладання суворих зобов'язань на ТНК щодо їх екологічного та соціального впливу, що відображає концепцію відповідального управління (responsible governance). Оскільки громадська обізнаність щодо питань прав людини зростає, до транснаціональних корпорацій висуваються вимоги дотримання все більш високих стандартів. Створюється правова база для забезпечення відповідності міжнародно-правовим нормам з прав людини. Ця тенденція, ймовірно, включатиме більш надійні механізми моніторингу та звітності. Технологічний прогрес також відіграє ключову роль у даній сфері. Інновації в аналітиці даних і технології блокчейн сприяють більшій прозорості, дозволяючи зацікавленим сторонам відстежувати порушення зобов'язань щодо етичної практики та дають змогу ефективно виявляти правопорушення з метою притягнення ТНК до відповідальності [1].

При цьому, важливо наголосити, що на сьогодні можливим є притягнення ТНК до відповідальності лише національними судами, адже жодних міжнародних інституцій, які б мали таку юрисдикцію, ще не було створено (за винятком такого регіонального органу як Суд Європейського Союзу).

В цьому контексті важливо проаналізувати вже наявні судові прецеденти держав англо-американської правової сім'ї. Зокрема розглянемо рішення Верховного Суду Великобританії *Lungowe & Ors v. Vedanta Resources Plc & Konkola Copper Mines Plc* (2019) [2]. Ця справа у Верховному суді Великої Британії розглядалася за позовом громадян Замбії до британської компанії Vedanta Resources щодо забруднення та шкоди навколишньому середовищу, заподіяної її дочірньою компанією в Замбії. Позивачі стверджували, що Vedanta несе відповідальність, тому що здійснює контроль за діяльністю своєї дочірньої компанії. Верховний Суд постановив, що позивачі можуть подати позов проти Vedanta у Великобританії та створив історичний прецедент, що

полягає в тому, що материнські компанії можуть бути притягнуті до відповідальності за дії своїх дочірніх компаній, якщо вони здійснюють достатній контроль. Ця справа має важливе значення у сфері відповідальності ТНК, особливо у випадках, пов'язаних з порушеннями прав людини та забруднення довкілля.

Також слід згадати рішення Верховного Суду Великобританії *Okpabi v. Royal Dutch Shell Plc* (2021) [3]. Громадяни Нігерії подали позов до Великої Британії проти компанії *Royal Dutch Shell* у зв'язку із шкодою, заподіяною довкіллю в Нігерії через забруднення нафтою. Вони стверджували, що *Royal Dutch Shell* має достатній контроль над своєю нігерійською дочірньою компанією, щоб нести відповідальність за завдану шкоду. Верховний суд Великобританії постановив, що така справа може бути ним розглянута, підкресливши, що материнська компанія може бути притягнута до відповідальності за дії своєї дочірньої компанії, якщо вона здійснює високий ступінь контролю над нею. Це рішення посилює відповідальність материнських компаній, особливо коли йдеться про порушення прав людини та завдання шкоди навколишньому середовищу.

Подібне рішення ухвалив і Верховний Суд Канади у справі *Nevsun Resources Ltd v. Araya* (2020) [4]. Еритрейські робітники подали до суду на канадську гірничодобувну компанію *Nevsun*, стверджуючи, що на її еритрейській шахті відбувалися порушення прав людини, зокрема мала місце примусова праця. Вони стверджували, що канадське законодавство має визнавати позови про порушення звичаєвого міжнародного права. Верховний суд Канади постановив, що позивачі можуть подавати позови проти компанії *Nevsun* відповідно до звичаєвого міжнародного права, створивши історичний прецедент застосування міжнародних норм у сфері прав людини до закордонних операцій канадських компаній. Ця справа розширює сферу відповідальності канадських корпорацій у справах про порушення прав людини. Вільям С. Додж, професор юридичної школи Каліфорнійського університету в Девісі, зазначив, що *Nevsun v. Araya* є частиною тенденції, за якою держави в усьому світі, включаючи Великобританію та Нідерланди, відкрили двері для притягнення корпорацій до відповідальності у своїх внутрішніх судах за порушення норм міжнародного права [5].

Децю іншу позицію з цього питання зайняв Верховний Суд США. Зокрема, розглянемо рішення Верховного Суду США *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum Co.* (2013) [6]. Нігерійські позивачі подали позов у США відповідно до Статуту про делікти щодо іноземців (*Alien Tort Statute*, далі – *ATS*) проти *Royal Dutch Petroleum*, стверджуючи про порушення прав людини. Справа ставила під сумнів, чи дозволяє *ATS* іноземним громадянам подавати позови за порушення міжнародного права, що відбулися за межами США. Верховний суд США постановив, що *ATS* не застосовується екстериторіально, якщо позовні вимоги не «зачіпають і не стосуються» Сполучених Штатів значною мірою. Це рішення суттєво обмежило застосування *ATS* до справ, що мають тісний зв'язок із США.

У іншій справі Верховного Суду США *Jesner v. Arab Bank, PLC* (2018) [7] розглядалося питання про те, чи можуть іноземні корпорації бути притягнуті до відповідальності відповідно до *ATS*. Позивачі, які стали жертвами терористичних атак, стверджували, що іноземна корпорація *Arab Bank* фінансувала тероризм. Верховний суд США постановив, що іноземні корпорації не можуть бути притягнуті до відповідальності за *ATS*, обмеживши сферу дії статуту та відповідальність іноземних корпорацій в американських судах за порушення міжнародного права.

Важливо згадати ще одне рішення Верховного Суду США Nestlé USA, Inc. v. Doe (2021) [8]. Колишні раби з Малі подали позов в рамках ATS проти Nestlé USA та Cargill, стверджуючи, що компанії підтримували дитяче рабство на какао-фермах у Кот-д'Івуарі. Верховний суд США постановив, що для розгляду позовів за ATS позивачі повинні довести, що відповідна поведінка мала місце в США. Ця справа ще більше обмежила застосування ATS, встановивши суворі вимоги щодо того, де має відбуватися передбачувана неправомірна поведінка, наголосивши на необхідності прямого зв'язку зі США.

Отже, судово-прецедентна практика держав англо-американської правової сім'ї відображає зростаючу тенденцію притягнення до відповідальності корпорацій за їх транснаціональну діяльність, особливо щодо прав людини та впливу на навколишнє середовище. Вони вказують на те, що попри підпорядкованість юридичних осіб правовим системам різних держав, юридичну відповідальність за дії дочірніх компаній несуть материнські компанії, які здійснюють ефективний контроль над ними. Це означає, що особистий закон дочірньої компанії, незважаючи на її формально-юридичну незалежність, повинен визначатися особистим законом материнської компанії, що фактично керує її господарською діяльністю. Але у той час як суди Великої Британії і Канади стоять на позиції розширення сфери можливих позовів щодо порушень прав людини транснаціональними корпораціями за кордоном, суди США все більше обмежують екстериторіальну дію ATS, тим самим обмежуючи можливості іноземних позивачів у правовому захисті від таких порушень з боку ТНК.

Прогресивним у даній сфері було рішення Окружного суду Гааги в Нідерландах Milieudefensie et al. v. Royal Dutch Shell plc. (2021) [9], що стосувалося прав людини і деліктного права та пов'язане із зусиллями кількох неурядових організацій скоротити викиди вуглекислого газу ТНК. Позов був поданий голландським відділенням Friends of the Earth та групою інших неурядових організацій проти нафтової корпорації Shell plc. У травні 2021 року суд зобов'язав компанію Shell скоротити глобальні викиди вуглекислого газу порівняно з рівнями 2019 року на 45% до 2030 року, що стосується не лише викидів від її діяльності, але й від продукції, яку вона продає. Вважається, що це перше серйозне судове рішення щодо зміни клімату проти ТНК. Проте, 12 листопада 2024 року Апеляційний суд Гааги скасував вищезазначене рішення від 2021 року.

Таким чином, слід відзначити багатогранність викликів, пов'язаних з притягненням транснаціональних корпорацій до юридичної відповідальності. Вирішення цих проблем потребує поєднання законодавчих реформ, міжнародного співробітництва та зміцнення інституційних рамок для уможливлення притягнення ТНК до відповідальності за свої неправомірні дії в усіх правових системах, у яких вони здійснюють діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Legal Responsibilities of Transnational Corporations Explained. International Law Editorial. 2024. URL: https://worldjurisprudence.com/transnational-corporations-and-legal-responsibilities/?utm_source=chatgpt.com (last accessed: 12.02.2025).
2. Lungowe v. Vedanta Resources plc [2019] UKSC 20. URL: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2017-0185-judgment.pdf> (last accessed: 12.02.2025).
3. Okpabi and others v Royal Dutch Shell and another [2021] UKSC 3. URL: <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2018-0068-judgment.pdf> (last accessed: 12.02.2025).

4. *Nevsun Resources Ltd v Araya*, 2020 SCC 5. URL: <https://decisions.scc-csc.ca/scc-csc/scc-csc/en/item/18169/index.do> (last accessed: 12.02.2025).
5. William S. Dodge. *Supreme Court of Canada Recognizes Corporate Liability for Human Rights Violations*. Just Security. 2020. URL: <https://www.justsecurity.org/69349/supreme-court-of-canada-recognizes-corporate-liability-for-human-rights-violations/> (last accessed: 12.02.2025).
6. *Kiobel v. Royal Dutch Petroleum Co.*, 569 U.S. 108 (2013). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/569/108/> (last accessed: 12.02.2025).
7. *Jesner v. Arab Bank, PLC*, No. 16-499, 584 U.S. (2018). URL: https://www.supremecourt.gov/opinions/17pdf/16-499_1a7d.pdf (last accessed: 12.02.2025).
8. *Nestlé USA, Inc. v. Doe*, 593 U. S. (2021). URL: https://www.supremecourt.gov/opinions/20pdf/19-416_i4dj.pdf (last accessed: 12.02.2025).
9. *Milieudefensie v. Royal Dutch Shell*. District court of The Hague. 2021. URL: https://climatecasechart.com/wp-content/uploads/non-us-case-documents/2021/20210_526_8918_judgment-2.pdf (last accessed: 12.02.2025).

Сурміло Ілля Ігорович

*здобувач вищої освіти 2-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України*

*Науковий керівник: Чорна Аліна Геннадіївна
старший викладач кафедри
кримінального права та криминології
факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України*

*Дніпровський державний
університет внутрішніх справ*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА (СТ. 153 КК УКРАЇНИ)

Кримінально-правова характеристика сексуального насильства відповідно до статті 153 Кримінального кодексу України охоплює комплекс питань, пов'язаних із визначенням складу кримінального правопорушення, його об'єктивних та суб'єктивних ознак, особливостей кваліфікації та диференціації відповідальності. Законодавче регулювання цієї сфери зазнало значних змін у зв'язку з гармонізацією національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема положеннями Стамбульської конвенції [1].

Відповідно до законодавчих положень, сексуальне насильство охоплює вчинення будь-яких насильницьких дій сексуального характеру без добровільної згоди потерпілої особи. Це поняття відрізняється від зґвалтування тим, що не передбачає проникнення у тіло іншої особи. Відсутність добровільної згоди є ключовою характеристикою, що визначає кримінально-правову оцінку вчиненого діяння.

Об'єктивна сторона сексуального насильства включає активні дії, спрямовані на примушування потерпілої особи до актів сексуального характеру. Вони можуть бути виражені у фізичному насильстві, погрозах або використанні безпорадного стану. При цьому не вимагається настання тяжких наслідків або спричинення фізичних ушкоджень, оскільки сама примусовість таких дій вже є достатньою підставою для кримінальної відповідальності.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується наявністю прямого умислу. Особа, яка вчиняє такі дії, усвідомлює їхній примусовий характер і бажає досягнення відповідного результату. Важливе значення має розуміння мотивів вчинення правопорушення, які можуть бути різними, зокрема пов'язаними з приниженням потерпілої особи або демонстрацією влади над нею [2, с.98].

Суб'єктом сексуального насильства може бути фізична осудна особа, яка досягла 14-річного віку. Законодавство не встановлює обмежень щодо статі винного чи потерпілого, що відображає принцип гендерної рівності у сфері кримінального права. Водночас

вчинення таких дій групою осіб або використання уразливого стану потерпілого визнається обставинами, що обтяжують кримінальну відповідальність.

Кваліфікація сексуального насильства здійснюється з урахуванням ряду обставин, які впливають на ступінь суспільної небезпеки вчиненого діяння. До таких обставин належить вчинення дій повторно, стосовно неповнолітнього, із застосуванням особливої жорстокості або спричиненням тяжких наслідків для потерпілої особи. Такі фактори значно підвищують рівень відповідальності винного.

Сексуальне насильство може бути вчинене як шляхом фізичного примусу, так і з використанням психологічного впливу. Погроза застосування сили або шантаж є рівноцінними методами примушування, які підпадають під кримінально-правову оцінку. Крім того, значну увагу законодавець приділяє питанням згоди, що має бути добровільною, свідомою та недвозначною [3, с.164].

Правозастосовна практика вказує на складність доведення відсутності добровільної згоди. Потерпілі особи можуть не звертатися до правоохоронних органів через страх перед суспільним осудом або неможливість довести примусовий характер дій винного. Саме тому ефективність розслідувань у цій сфері значною мірою залежить від професійної підготовки слідчих та суддів, а також застосування сучасних методів криміналістичного аналізу.

Істотне значення має розмежування сексуального насильства з іншими кримінальними правопорушеннями проти статевих свобод. Зокрема, необхідно враховувати відмінності між цим діянням та зґвалтуванням, розбещенням неповнолітніх або примушуванням до вступу у сексуальні відносини. Правильна кваліфікація є запорукою призначення справедливого покарання та ефективного захисту прав потерпілих осіб [3, с.166].

Реформування кримінального законодавства в частині відповідальності за сексуальне насильство має ґрунтуватися на врахуванні реальних потреб потерпілих осіб та відповідності міжнародним стандартам. Зокрема, необхідно забезпечити дієві механізми розслідування таких діянь, належний захист свідків та потерпілих, а також підвищення ефективності санкцій, передбачених кримінальним законом.

Кримінально-правова політика у сфері боротьби з сексуальним насильством має бути спрямована не лише на покарання винних осіб, а й на запобігання новим правопорушенням. Це вимагає комплексного підходу, що включає просвітницьку діяльність, удосконалення роботи правоохоронних органів та забезпечення належного рівня правосуддя.

Таким чином, кримінально-правова характеристика сексуального насильства охоплює широкий спектр питань, які стосуються його юридичної природи, кваліфікації та особливостей правозастосування. Подальший розвиток кримінального законодавства та правозастосовної практики має бути спрямований на ефективний захист прав потерпілих та забезпечення справедливого покарання винних осіб.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України: кодекс від 03.04.2001, URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 05.02.2025).
2. Навроцький В.О. Наскрізнi кримінально-правові поняття: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 376 с.
3. Славко А.С. Сексуальне насильство в умовах збройних конфліктів: Кваліфікація за міжнародним кримінальним правом. Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції. Суми: Сумський державний університет, 2022. 230 с.